

A bírói szervezet és a bírói pálya a történelmi, társadalmi átalakulások folyamatában

Jelige: JOG 889

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
Az 1869-es igazságügyi reformtól 1945-ig tartó időszak történeti áttekintése.....	4
1945 és 1990 közötti időszak történeti áttekintése.....	6
A rendszerváltástól napjainkig tartó időszak áttekintése.....	10
Kérdőívelemzés.....	18
Interjúelemzés.....	22
Összegzés.....	30
Irodalomjegyzék	32
Melléklet.....	36

Bevezetés

Dolgozatom témája a bírói pálya társadalmi helyzetének vizsgálata a XIX. század végétől napjainkig. Arra keresek választ, hogyan változott a bírói szervezet felépítése, a bírók társadalmi és anyagi helyzete, a pálya megítélése. A magyar társadalmi struktúra és rétegződésméletek tantárgyhoz kapcsolódó szociológiai tanulmányaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a jogász/bírói tevékenység befolyásolása – annak ellenére, hogy az alkotmányosság kritériuma a hatalmi ágak szétválasztása – különös jelentőséggel bírt a mindenkori hatalom számára.

Kutatásom három nagy történelmi korszakot fog át: az első az 1869-es igazságügyi reformtól 1945-ig terjed, ezt követi az 1945-1990 közötti államszocialista időszak, végül pedig a rendszerváltozás utáni helyzetet vázolom.

A bírók társadalmi helyzetének elemzése kapcsán bemutatom, hogy milyen szelekciós mechanizmusokat hajtottak végre a bírók körében 1945 előtt és után. Vizsgálom, hogyan alakult a bírói pálya presztízse, a bírók anyagi helyzete. Kutatásom főbb szempontjai közé tartozik a bírók mobilitási jellemzőinek vizsgálata, a jellemző pályamozgások meghatározása. Dolgozatomban arra is kitérek, hogy – a jogállamiság, illetve a jogászság szerepének változásával párhuzamosan – hogyan alakult a joghallgatók és a bírói kar létszáma, illetve, hogy hogyan módosult a bírói kar összetétele nem és kor tekintetében. Foglalkozom továbbá az igazságügyi szervezetet érintő változtatásokkal és átnevezésekkel is.

Kutatásom során a rendszerváltást követő időszak elemzéséhez – a szakirodalmak feldolgozásán kívül – kérdőíves és interjú-s módszert alkalmaztam. A kérdőíves kutatáshoz az alapsokaságot a Legfelsőbb Bíróságon (Kúrián)¹ dolgozó bírák alkották. Az interjúalanyok pedig a Baranya Megyei Bíróságon (Pécsi Törvényszéken)² és a Pécsi Ítélőtáblán dolgozó bírák voltak.

¹ „1952. évi III. tv. 10. § (2) bek. c) pontban „Legfelsőbb Bíróság” szövegrész helyébe „Kúria” szövegrész lép: 2011: CLXI. tv. 204. § c) pont [2012. január 1.]” (Magyar Közlöny 2012)

² „1952. évi III. tv. 14 §-ban a „megyei bíróság” szövegrész helyébe „törvényszék” szövegrész lép: 2011: CLXI. tv. 204. § e) pont [2012. január 1.]” (Magyar Közlöny 2012)

Az 1869-es igazságügyi reformtól 1945-ig tartó időszak történeti áttekintése

A kiegyezést követően elkezdődött a magyar állam liberális jogállammá alakulása, egyrészt megvalósult a népképviselőten alapuló törvénykezés, másrészt a közigazgatás és az igazságszolgáltatás egymástól elkülönülve működött tovább. A modern igazságügyi szervezet alapjait a bírói függetlenséget deklaráló 1869. évi IV. számú törvény rakta le, amely kimondta, „hogy a bíró csak a törvény és törvényerejű szokás szerint tartozik ítélni.” (Juhász 2009: 32) A bírósági reform részeként létrehozták a négyszintű bírósági szervezetet, melynek alsó szintjén helyezkedtek el a járásbíróságok, középső szintjén a törvényszékek, felső szintjén az ítélőtáblák, az irányító szinten pedig a Kúria.

1945 előtt a jogászság jelentős helyet foglalt el mind a társadalomban, mind pedig az egyetemi oktatásban, és „vezető szerepet játszott az állami szervezetekben, sőt ezen túl, sok tekintetben, a politikai életben is.” (Kulcsár 1982: 119) Az úri középosztályba tartoztak a jogászok, mivel a pálya „hagyományait még a hivatalviselő nemesség alapította meg”. (Erdei 1976: 49) 1867 után az állam kulcspozícióit, a miniszteri, államtitkári, főispáni, képviselői székeket a magyar dzsentri tartotta a kezében. (Hajdú 2002: 416) Az új úri-értelmiségi réteg „az egész igazgatási értelmiségi rétegen belül túlsúlyra juttatta a nemesi öntudatot és a társadalmi hatalmi helyzet fenntartására irányuló törekvést az értelmiségi szereptudat felett”. (Bibó 1986: 511) A tisztviselők között voltak nem nemesi származású honoráciorok is, számuk a kapitalizmus fejlődésével fokozatosan nőtt, mivel azonban a nemesi-dzsentri értékrendhez való kényszerű alkalmazkodás érvényesült, ezért ők is teljesen asszimilálódtak a nemességhez. (Lackó 1981: 26)

A magyar jogásztársadalommal szemben a XIX. század végétől bevezetett személyi szelekcióknak származási és politikai okai voltak. A kiegyezés utáni években azokat a nem magyar származású állami tisztviselőket és bírakat, akik aktívan részt vettek a nemzetiségi mozgalmakban, sorra felmentették, nyugdíjazták. „A közigazgatási és bírói apparátus a század végére erősen elmagyarosodott.” (Hajdú 2002: 418) A következő szelekció a Tanácsköztársaság ideje alatt tisztán politikai alapú volt. A Forradalmi Kormányzótanács fokozatosan elbocsátotta az általa megbízhatatlannak minősített tisztviselőket. Ezzel párhuzamosan 1919. május 10-én a Kormányzótanács ülése elé terjesztették a háromfokozatú bírói apparátusra vonatkozó elképzelést. Amennyiben sikerül az igazságügyi szervezet átalakítása, annak következménye újabb számos elbocsátás és kényszernyugdíjazás lett volna, azonban erre már nem került sor, mivel a Tanácsköztársaság augusztus 1-jén megbukott. Dr.

Magyar István kúriai bíró a Tanácsköztársaság bukását követő öt nappal úgy nyilatkozott, hogy „hónapokkal korábban a bíróságok és ügyészségek vezetőit „másfélsoros írással” távolították el, a bírákat pedig „egy kézlegyintéssel” mozdították el”. (Zinner 2005: 36) A Tanácsköztársaság 133 napos kormányzását követően előbb a büntetőpereken kívüli atrocitás-sorozatok, közismert nevén a fehérterror tombolt, majd a büntetőperes eljárások következtek, ezek mellett pedig az ún. igazolási eljárások, majd több éven át a „B” listázás zajlott. Horthy szükségesnek vélte „a bíróságoknál működő bírák működésének alapos megvizsgálását, mert a fővezérségnek szomorú tapasztalatai vannak a jelenlegi bírói karnak főleg a bolsevistákkal szemben tanúsított szinte nevetséges, enyhe eljárásról”. (Zinner 2005: 38) Az igazságszolgáltatásban dolgozók létszámleépítésének hátterében döntően a proletárállami berendezkedés ideje alatt kifejtett tevékenység ténye állt, viszont okként kell megemlíteni azt a tényezőt is, hogy a nemzetközi diktátum következtében a magyar gazdaság teherbíró képessége erősen meggyengült, mely szintén elbocsátásokhoz vezetett. 1913-hoz képest 1925-ben az igazságügyi apparátus 1264 fővel, több mint kétötödével vált kisebbé. (Zinner 2005: 41) A politikai okokból való fegyelmik és elbocsátások 1925-ben befejeződtek, ez vonatkozott a bíróságok és ügyészségek munkatársaira is. A jogászság szelekciója azonban kevesebb, mint két évtizeddel később ismét folytatódott azáltal, hogy 1944 áprilisában az igazságügyi miniszter aláírta azt a rendeletet, amely kimondta, hogy az állam szolgálatában álló zsidó alkalmazottakat nyugdíjazni kell, illetőleg a szolgálatból el kell bocsátani, a szerződéses alkalmazottak szolgálati viszonyát pedig meg kell szüntetni.

Nemcsak a létszám, hanem a jogászok anyagi helyzete is jelentősen változott a XX. század elején. A bírói és az ügyészi kar az első világháború előtt még jólétben, kellemes polgári viszonyok között élhetett. 1900-ban Magyarországon 2779 bíró és ügyész dolgozott, akiknek 6,2%-a 100 hold feletti birtokkal rendelkezett. 1910-re a bírók és ügyészek száma tovább nőtt 2893 főre, azonban a 100 hold feletti birtokkal rendelkezők száma lecsökkent 3,5%-ra. (Mazsu 2002: 37) A háború alatt elkezdődött a bírák és ügyészek elszegényedése, ami részben eladósodásukhoz vezetett. Jelentős bércsökkenés következett be a tisztviselők körében, és kezdetét vette a „tisztviselőnyomor”. (Zinner 2005: 34) 1922-ben még a bírók rossz anyagi helyzetéről cikkezett a sajtó, azonban az 1920-as évek közepén már a 2096 magyarországi bíró és ügyész kiemelkedően magas fizetést kapott.³ (Kovács 1978: 231) A közalkalmazottak legjobban fizetett csoportjába tartoztak a bírók, az ügyészek és az egyetemi tanárok.

³ Nagy többségük 500-800 pengő között keresett, de körülbelül 25%-uk ennél is több, 800-1200 pengő közötti havi jövedelemmel rendelkezett. (Kovács 1978: 231)

A jogászok mobilitását vizsgálva megállapítható, hogy körükben 1945 előtt igen alacsony volt a munkásszármazásuk aránya. Ha az apa társadalmi csoportját vesszük figyelembe, 1930-ban az ügyvédek, bírók, ügyészek csupán 3,5%-a volt munkásszármazású. Különösen magas volt e három területnél a szellemi rétegből származók aránya, elérte a közel 40%-ot. (Andorka 1978: 73) A húszas évek végétől 1945-ig a jogász pálya mozgásokra az ügyvédi pályáról a bíróra való áramlás volt a leginkább jellemző. Az összes regisztrált mozgás egyötödét tették ki az ilyen irányúak. (Huszár 1977: 195) Az első világháború előtt az ügyvédség még a köznemességnek és a hozzá kapcsolódó honorácioroknak a szakmája volt, azonban a kapitalista fejlődés következtében elpolgáriasodott a szakma, és ezáltal eltávolodott az úri középosztálytól. Ugyanez a bírói karra kevésbé volt érvényes. Mivel az ügyvédek körében „a pálya úri emléke azonban nem enyészett még el”, ezért volt jellemző a fentebb említett pályamozgás. (Erdei 1976: 50)

Ebben az időszakban a jogászok és joghallgatók létszáma nagy volt. Ezt igazolja Berzeviczy Albertnek egy 1896 körüli, a felsőoktatás értékeléséről szóló írása is, melyben a magas joghallgatói létszámot az orvostanhallgatók számával veti össze. „Magyarországon ez idő szerint 4848 ifjú képeztetik jogásszá és csak 869 orvossá.” (Simonyi 2001) Ennek hátterében az állt, hogy míg jogi képzés két egyetemi jogi karon és 10 jogakadémián⁴ folyt, addig orvosokat csak két egyetemen, Budapesten és Kolozsvárott képeztek. (Simonyi 2001) A későbbi években is magas volt a jogásznak készülők száma. Az 1930/31-es tanévben az összes főiskolai és egyetemi hallgató 37,3%-a jogász. Ez az arány 1940/41-re valamelyest csökkent (kb. 3%-kal), de még így is a jogászság foglalta el a legnagyobb helyet az egyetemeken és főiskolákon. (Kulcsár 1982: 120)

1945 és 1990 közötti időszak történeti áttekintése

„A múltban jogásznemzet voltunk és megszűntünk annak lenni.” (Szabó 1975: 502)

A régi magyar bírósági szervezet szétverése és a szovjet minta meghonosítása az 1949. évi XI. törvény életbelépésével vette kezdetét. A törvény „a büntetőeljárásban ’egyszerűsítette’ a fellebbvitelt, azaz kiiktatta a harmadfokú eljárás lehetőségét”. (Kengyel 2008: 93) Majd ezt

⁴ Jogakadémia: 1945 előtt Magyarországon a jog- és államtudományok tanításával foglalkozó négyéves főiskola volt. „Tanulmányi és vizsgarendje egyezett az egyetemi jog- és államtudományi karokéval, de doktori címet és egyetemi magántanári képesítést nem adhatott. A ~k többsége egyházi vezetés alatt állott, igazgatásuk és a tanszékek betöltési joga a fenntartó egyházi hatóságot illette. Az I. világháború előtt Mo.-on 10 ~ volt, az I. világháború után a felszabadulásig 3 ~ működött.” (Új magyar lexikon 1962: 514)

követően a bíróságok elnevezését módosították, így lett a Kúriából Legfelsőbb Bíróság, az ítéltáblából felsőbíróság, a törvényszékből pedig megyei bíróság.⁵ 1950-ben a négyfokú bírósági rendszert háromfokúvá alakították azzal, hogy az 1950. évi IV. törvény kimondta a felsőbíróságok (volt ítéltáblák) és az államügyészségek megszüntetését. Ezzel létrejött a magyar bírósági szervezet szocialista modellje. (Kengyel 2008: 93)

A diktatórikus politikai berendezkedés következtében a hatalmi ágak szétválasztása lényegében megszűnt; a jogi intézményrendszer elveszítette önállóságát, és a végrehajtó hatalom részévé vált. (Valuch 2002: 163) Ennek következménye az lett, hogy a bírák pusztán kormányzati hivatalnokokká váltak, akiket pozíciójukból el lehetett mozdítani és át lehetett helyezni. Ezzel egyidejűleg a demokráciára hivatkozva megszűnt a bírói függetlenség, és nyíltan deklarálták a bírói munka politikai jellegét. Az elszámoltatási eljárások során a „bíróság a legteljesebb mértékben kiszolgáltatott volt a totalitáriánus politikai gyakorlatnak”. (Fleck 1993: 84)

A társadalmi rendszer és ezzel a hatalmi struktúra gyökeres átalakulásával megindult a régi bírói kar cseréje, és a politikai ítélkezési folyamatból történő kiiktatása. Az új hatalmi apparátus kiépítése során elvégezték a hivatali tisztségviselők szűrését. Ennek eszközeként létrehozták az igazoló bizottságokat, melyek a legszigorúbb szűrést a jogászok között hajtották végre. 1945. november 22-én készült el a MKP Közigazgatási Osztályának a közigazgatás valamennyi ágazatának megtisztítására tett javaslata, melyben az szerepel, hogy a „közigazgatásunknak a reakciósoktól való megtisztítását össze kell kapcsolni egy általános rendezéssel, magyarul mondva B-listával.” (Zinner 2005: 264) A cél a 40%-os létszámcsökkentés volt. A B-listához folyamatosan gyűltek az egyes személyeket terhelő adatok. Ezeket egyrészt a munkahelyeken dolgozó kommunista párttitkárok gyűjtötték össze, másrészt azok, akik a jelentések készítésével fejezték ki politikai meggyőződésüket. A B-listázásnak az igazságügyi területen történt végrehajtását követően, 1946 nyarán 10 540 eljárás alá vontból 1580 főt bocsátottak el. Az eltávolítottak között 390 bíró és ügyész volt. „A 2116 főből álló bírói és ügyészi testületből a 390 eltávolított 17,95%-ot jelentett”. (Zinner 2005: 328) A második legnagyobb számú elbocsátásra 1950 decemberében került sor, amikor 366 bírót mozdítottak el az állásából. (Zinner 2005: 549)

A bíróságokra ható politikai befolyásolás az 1950-es évek első felében elsősorban a megyei bírósági elnökökön keresztül valósult meg, akiknek az Igazságügyi Minisztérium felé jelentési kötelezettségük volt az „alárendelt bírák tekintetében”. (Fleck 1993: 86) Az 1950-es évek

⁵ A járásbíróságok elnevezése, a járások megszüntetésekor, 1983-ban módosult helyi bíróságokra. (Kengyel 1989: 22)

második felében a bírói munkára ható politikai befolyásolás kifinomultabbá vált, a bírói függetlenséget legalább színlelni kellett. Ezekben az években már az volt a jellemző, hogy ragaszkodtak legalább ahhoz, hogy jogi végzettségű, hivatásos bírák mondják ki, és folytassák le a bírósági eljárást. Úgy tűnik magából az eljárásból, hogy a bíróság független ítélkezéssel szerzett érvényt az akkori jogszabályoknak. Formailag a bíróság eljárásában és összetételében nem igazán különbözött más jogállamok és jogi demokráciák összetételétől; viszont tartalmilag az ítéletek – a bírák ideológiai meggyőződésének hatására – a politikai akaratnak feleltek meg.⁶ 1972-ben hoztak egy törvényt, amely a bírák beszámolási kötelezettségét eltörölte, azonban az igazságügy-miniszternek a bíróságok tekintetében a korábbi évekhez képest még erősebb jogosítványokat adott. (Fleck 1993: 87)

1945-től kb. az 1960-as évek derekáig a jogászság társadalmi szerepében sajátos ellentmondás figyelhető meg. Ennek hátterében az áll, hogy ebben az időszakban a jogalkotás és a jog társadalomban és politikában betöltött szerepe megváltozott. Egyrészt ebben az időszakban kellett megteremteni a szocialista jogrendszer alapjait, ekkor került sor teljesen új területek jogi szabályozására, és ez a jogszabályalkotó munka természetesen jogász tevékenységet igényelt, másrészt, mivel a jogszabályok miniszteri rendeletek és utasítások formájában jelentek meg, a jogalkotó munka bizonyos fokig ki is került a jogászság kezéből. (Kulcsár 1982: 122) A jog szerepe különösen az ötvenes és a hatvanas években erősen csökkent. Ez jól tükröződik abban, hogy mennyivel kevesebb lett a joghallgatók száma az előző korszakhoz képest. Míg 1930-ban 5744, 1955-ben már csak 1077 hallgató tanult a jogi karokon. (Nagy Zsolt: 2003) A jog szerepén kívül a bírói pálya alacsony presztízsének a hátterében a munkásparaszt hatalom ideológiája állt, amely a közigazgatásra és a bíróságokra, mint ingyenélőkre tekintett. Az ügyvédi tevékenység volt az, amelyik lényegében meg tudta őrizni középosztályi jellegét. (Valuch 2002: 163) A jogász pálya szerepének csökkenését jól példázza az, hogy amikor a politikai beszédekben, határozatokban, az értelmiségi foglalkozások ágazatait sorolták fel, a jogászokat, a jogi hivatást a legritkább esetben említették. Sokan a jogi problémákat egyszerű formalitásnak tekintették, és a jogászt afféle íródeáknak nézték, akinek az a feladata, hogy megfogalmazza és leírja azt, amit mások kidolgoznak. (Világhy 1978: 2) A korszak másik jellegzetessége a változékonyság, mely abból fakadt, hogy „állandóan ingadozott az arról alkotott vélemény, hogy milyen funkciók betöltésére kell jogi végzettségű értelmiségi, és mire hány jogász kell. (Angelusz 1978: 201) Ennek következménye lett az, hogy a korszakot intenzív pályamozgások jellemezték. A legfőbb pályaváltási típus az 1946 és 1960 közötti korszakban a bírói pályáról való tömeges eláramlás. A bírók egy része az

⁶ Részlet egy, a Baranya Megyei Bíróságon dolgozó büntetőbíróval készített interjúból.

ügyészi karba lépett át, másik része azonban – főleg az idősebbek – felhagyott magával a jogi tevékenységgel is. 1949 előtt gyakorlatilag nincs számottevő utánpótlása a bírói karnak. Majd 1951-től 1960-ig egyrészt a jogi pályát korábban elhagyó, és ekkor visszaszivárgó jogászok, másrészt az egyetemek esti és levelező tagozatairól frissen kikerültek, illetve a többi jogi pályáról ide átállók biztosítják az utánpótlást. (Angelusz 1978: 202) A jogászság társadalmi helyzetét alapvetően befolyásolta a hatvanas évek elején kialakuló stabilizációs politika jogpolitikai lecsapódása. (Szabó 1975: 507) A szocialista társadalmi viszonyok megszilárdulása feleslegessé tette a gazdaság és a társadalom életének irányításában a legapróbb részletekig történő szabályozást. Ezzel egyidejűleg kapott nagyobb jelentőséget és szükségességet a jogalkalmazási-jogászi munka. (Kulcsár 1982: 124) Az 1960-as években a pályaközi mozgások az előző korszakhoz képest egyenletesebbé váltak, és intenzitásuk valamelyest csökkent. Ebben az időszakban a bírói pályát elsősorban a frissen végzett diplomások választották. „1961 és 1973 között a pályakezdők közül minden ötödik bírónak ment”. (Angelusz 1978: 206) Akik viszont a bírói pályát elhagyták, azoknak négyötöde negyven évesnél fiatalabb volt, és csaknem a fele szövetkezeti jogász lett. (Angelusz 1978: 205-206) E pálya jellegzetessége, hogy a többi pályához viszonyítva a bírói karban dinamikusabban növekedett a nők aránya. A 1960-as években a gyakornoki státusban lévők 90%-a nő volt. (Angelusz 1978: 205-206) A bírónői létszám növekedésének fő oka, hogy a bírói fizetések alacsonyok voltak, ezért a férfiak inkább az ügyvédi, jogtanácsosi hivatást választották; de a pálya elnőiesedését fokozta az is, hogy a nők hátránya a magasabb iskolai végzettség megszerzésénél lényegében megszűnt, és ez vonatkozott a jogi végzettségre is. 1960 és 1990 között a férfiaknál mintegy két és félszeresére, a nőknél pedig közel hatszorosára emelkedett a felsőfokú végzettségűek aránya. (Hrubos 1994: 197) A bírói kar elnőiesedését fiúkkal kötött tanulmányi szerződéssel próbálták meg visszafogni. Ez egyfajta ösztöndíj volt, amellyel a férfi hallgatókat arra vették rá, hogy a jogi egyetem elvégzése után bírónak menjenek. A tanulmányi szerződésben meg volt adva, hogy hány évig kell a bírói apparátusban dolgozni.⁷

A bírák kereseti viszonyainak alakulásáról az mondható el, hogy míg 1945 előtt a bírák átlagkeresete az értelmiségi fizetések élén állt, addig 1951-ben már többet keresett a bírónál az egyetemi tanár, a mérnök, a tisztiorvos, az állatorvos, a tudományos kutató és a kezdő középiskolai tanár. (Kovács 1978: 254-256) Az 1960-as, 1970-es években nőtt a jogászi fizetés, azonban „fokozatosan szélesedett a szakadék a bürokráciában és a gazdasági területeken dolgozó jogászok, ügyvédek társadalmi státusza között”. (Fleck 2010: 68) Ennek

⁷ Részlet a Pécsi Ítéltáblán dolgozó táblabíróval készített interjúból.

háttérben a szocialista vállalkozó tevékenység és az áruforgalom megélénkülése állt. „Az ügyészek és a bírák alacsonyabb fizetése és presztízse feltűnő egyenlőtlenségeket hozott létre az igazságszolgáltatáson belül”. (Fleck 2010: 68) A férfi-nő arányról elmondható, hogy továbbra is folyamatosan emelkedett a női bírók száma és aránya. Míg a hetvenes években a bíróknak még csak 34 százaléka volt nő, a nyolcvanas években már kb. 50 százalék volt ez az arány. (Huszár 1977: 30) Egy pálya elnőiesedése az adott szakma presztízsének és a jövedelmének csökkenését hozza magával, vagy fordítva, a foglalkozás feminizálódásának az oka az alacsony presztízs és jövedelem. Mivel a nyolcvanas években a bírói pályára az alacsony presztízs és a rossz fizetés volt a jellemző (Fleck 1993: 87), ezért az itt foglalkoztatottak között folyamatosan nőtt a nők aránya.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a bírók társadalmi összetételének alakulását az 1945 utáni politika nagyban befolyásolta. Az államszocializmus rendszerében az értelmiségi pályákra kerülésnél a legmeghatározóbb tényező a politikai megbízhatóság volt. Erre a korszakra a régi értelmiséggel szembeni bizalmatlanság és az új, „szocialista értelmiség” előtérbe helyezése volt a jellemző. Az új értelmiség nagy részét származása a munkásokhoz és a parasztsághoz kötötte. A második világháborút követően a hivatali apparátus kiépítése során a bírói kart is többnyire a rövid tanfolyamokon kiképzett, munkás- és parasztszármazású dolgozókkal töltötték fel. A munkásszármazású bírák száma 1953 és 1956 között 91 főről 163 főre emelkedett, a parasztszármazásúaké pedig ugyanebben az időszakban 74-ről 104 főre. Azonban a bírák többsége ekkor még értelmiségi származású volt, 1953-ban a 845 bíróból 291. (Zinner 2005: 510) Az 1977-es, jogászokról szóló kutatási beszámolóban viszont már az szerepel, hogy a jogászok egyharmadát teszi ki az esti tagozaton végzett, munkás- és parasztszármazású, alacsony iskolai végzettségű személy. (Huszár 1977: 139) Ebben az időszakban a bírák 28 százalékának az apja felsőfokú, 44 százalékának pedig alapfokú végzettséggel rendelkezett. (Huszár 1977: 46)

A rendszerváltástól napjainkig tartó időszak áttekintése

A korszakot először a szakirodalmakon keresztül mutatom be, majd empirikus kutatásom eredményeiről számolok be a kérdőív- és az interjúelemzésben.

A rendszerváltás folyamatában a jogászok meghatározó szerepet játszottak. „Az első választások után a parlamentet nagy arányban független értelmiségiek, bölcsészek és jogászok töltötték meg”. (Fleck 2010: 67) A jogász szakmának az állam demokratizálásában kifejtett tevékenysége mellett az adta meg a jelentőségét, hogy a kapitalista piacnak a jogállam keretei

között kellett kialakulnia, mely szintén „jogászi asszisztenciát” igényelt. (Fleck 2010: 69) A jogi képviselő iránt megnövekedett társadalmi igény azt eredményezte, hogy az ügyvédek száma többszöröződött, a szocializmus idején alacsony presztízsű közjegyzői munka fontossá vált, ugyanakkor a jogállami átalakulás radikálisan megnövelte a bírói és ügyészi szakmák jelentőségét is.

A rendszerváltás a magyar bírósági szervezet felépítését lényegesen nem érintette, azonban a bírói függetlenség megkérdőjelezhetetlen, központi értékévé vált. Ennek hatására a bírókra vonatkozóan számos új törvény született. Az 1989. évi alkotmánymódosítás kimondta, hogy „a bírák nem lehetnek tagjai pártnak, és politikai tevékenységet nem folytathatnak”. (Szabó 1996: 22) 1990-ben pedig törvényben rögzítették, hogy a bírák javadalmazása és előmenetele nem a bíróságok igazgatását végző vezetők mérlegelésén alapul, hanem a törvény garantálja. Egy évvel később kimondták a bírák áthelyezésének tilalmát is.⁸ (Szabó 1996: 23) Az 1991. évi LXVII. törvény keretében megalakult az Országos Bírói Tanács, amely számos igazgatási kérdésben véleményt formálhatott az igazságügy-miniszternek a bíróságokkal kapcsolatos intézkedéseiről. (Heidrich 2003) A bírósági szervezeti reformra 1997 nyarán került sor, amikor az ítélőtáblák visszaállításával ismét négyszintűvé vált a bírói szervezet. Az alsó szinten helyezkedtek el a helyi bíróságok, a középső szinten a megyei bíróságok, felső szinten az ítélőtáblák, az irányító szinten pedig a Legfelsőbb Bíróság. A reform következtében a bíróságok központi igazgatása a végrehajtó hatalomtól teljes körűen átkerült az Országos Igazságszolgáltatási Tanácshoz,⁹ ezzel a Tanács az igazságügy-minisztertől átvette a bíróságokra vonatkozó valamennyi igazgatási feladatot. Az ítélőtáblák felállításának célja a központosítás csökkentése és az igazságszolgáltatás rendszerében a regionalitás kialakítása volt. Az ítélőtáblák legfontosabb feladata pedig az volt, hogy átvették a Legfelsőbb Bíróságtól a fellebbezési ügyek elbírálását.¹⁰ Erre azért volt szükség, mert a bírók a reformot megelőző években már kétszer annyi ügyet kellett, hogy ellássanak, mint amennyit a megfelelő színvonalon el tudtak volna végezni. Ahogy kiépült a demokratikus intézményrendszer, egyre több ügyben lehetett bírósághoz fordulni. A probléma nem csak a bírói kar alacsony létszáma volt, hanem az is, hogy a folyamatosan létesülő bírói álláshelyekre egyetemet frissen végzett

⁸ Egy bírót háromévente egyszer, maximum egy évre lehet áthelyezni máshová dolgozni. Ha viszont önként beleegezik a bíró, akkor többször is ki lehet rendelni máshová. Részlet a Pécsi Ítélőtáblán dolgozó táblabíróval készített interjúból.

⁹ „A Tanács 15 tagú testület, amelynek mindenkor elnöke a Legfelsőbb Bíróság elnöke. A Tanács tagjai további 9 – a bírák által választott – bíró. A bírákon kívül tagja a testületnek a legfőbb ügyész, az igazságügy-miniszter, az Országos Ügyvédi Kamara elnöke, valamint az Országgyűlés Alkotmány és Igazságügyi Bizottságának, illetve a Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának 1-1 delegált tagja”. (Heidrich 2003)

¹⁰ „A Fővárosi Ítélőtábla, valamint a Pécsi és a Szegedi Ítélőtábla 2003. július 1. napján, míg a Debreceni és Győri Ítélőtábla 2005. január 1. napján kezdte meg a tényleges működését”. (Kengyel 2008: 95)

fiatalok kerültek. Nekik kellett volna megbirkózniuk az egyre nagyobb számban érkező ügyekkel. (A táblabíróságokról 2004: 53) Az ügyszám emelkedése azóta is folyamatos, az ügyek elbírálásának időszerűségét illetően óriási különbségek mutatkoznak az országban. A bíróságok és bírák munkaterheinek arányosításával is indokolják a bírósági szervezet újabb változásának szükségességét a Magyarország Bíróságai című honlapon. 2012. január 1-jétől a legfőbb bírósági fórum a Kúria; a megyei bíróságok és a Fővárosi Bíróság törvényszék elnevezéssel működnek tovább. „A járásbíróságok, valamint a közigazgatási és munkaügyi bíróságok¹¹ – utóbbiak a jelenlegi munkaügyi bíróságok bázisán – 2013. január 1-jével kezdik meg működésüket.” (Magyarország Bíróságai 2012) A fenti átnevezésekre tett javaslatot dr. Bóka Zsolt, aki 2010. október 18-án magánszemélyként adta be az Országgyűlés alkotmány-előkészítő eseti bizottságának a tanulmányát - melynek címe; *A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék*. Ebben azt javasolja, hogy „a Legfelsőbb Bíróságot Kúriára, míg a megyei bíróságokat törvényszékekre kellene átnevezni”.¹² Tanulmányában az olvasható, hogy a törvényszék elnevezésének visszaállítását azért javasolja, mert „a mostani megyei bírósági elnevezésekből nem – vagy csak nehezen derül ki, hogy a jogkereső polgárok hova forduljanak, melyik településen található a bíróság, holott ez az ország- és megyehatárokat átlépő jogvitáknál rendkívül fontos”. (Bóka 2010: 9) Bóka szerint a törvényszék elnevezésének használatával „megvalósítható, hogy a törvényszék székhelyéhez közel eső, de közigazgatásilag más megyéhez tartozó településekre is kiterjedjen – függetlenül a megyehatártól – a fórum illetékességi területe”. (Bóka 2010: 9-10) Az irányító szint, a Legfelsőbb Bíróság Kúriára való átnevezését pedig azért javasolja a tanulmány írója, mert „el kell vetnünk a szovjet mintát utánzó, ránk erőszakolt – ráadásul rosszul fordított, mivel pontosan a legfelső lenne – Legfelsőbb Bíróság megjelölést, és a hazai jogi tradícióknak megfelelően újra Kúriának kellene hívni a legfőbb bírói fórumot”. (Bóka 2010: 13) Megváltozott az igazgatási modell is. 2012. január 1-jétől hatályos szabályozás az Országos Igazságszolgáltatási Tanács feladatait kettéosztotta, a „bíróságok központi igazgatását az Országos Bírósági Hivatal elnöke látja el, munkáját elnökhelyettesek és a Hivatal segíti. Az OBH elnökének igazgatási munkáját az Országos Bírói Tanács¹³ (OBT)

¹¹ Közigazgatási bíróság már korábban is működött. 1883-ban állították fel országos hatáskörrel a Pénzügyi Közigazgatási bíróságot, majd 1896-ban ez az intézmény beolvadt a Kúriával azonos rangú és szintén országos hatáskörű Közigazgatási Bíróságba, amely a rendes bíróságoktól elkülönítve jött létre. A Közigazgatási Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nem volt helye. „A Közigazgatási Bíróság az 1949. évi II. törvény megalkotásáig működött, de ügyforgalma 1945 után jelentősen visszaesett.” (Fluckné Papács Edit, Tamáné Nagy Erzsébet 1991: 50)

¹² <http://www.parlament.hu/biz/aeb/info/bzs.pdf>

¹³ Az OBT 15 tagú testület. A tanács tagja a Kúria elnöke, továbbá 14 bíró, akiket a bírák küldöttértekezlete a küldöttek közül titkosan, szavazótöbbséggel választ meg. „Az első alkalommal történő választás során a bírák küldöttértekezlete 1 ítélőtáblai, 5 törvényszéki, 7 helyi bírósági és 1 munkaügyi bírósági bírót választ.”

felügyeli.” (Magyarország Bíróságai 2012) Dr. Örkény László, a Fővárosi Bíróságon dolgozó bíró tanulmányában kifejti, hogy „az igazságszolgáltatás új központi igazgatásának egyik legfontosabb feladata az egyes bírák munkaterhe közötti aránytalanság felszámolása”. (Örkény 2012: 1) Az Országgyűlés a 2011. november 28-án elfogadott – bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló – törvényjavaslat általános indoklása szerint „igazságszolgáltatási rendszerünk egyik legjelentősebb problémája az eljárások időszerűségének, az aránytalan ügyteher elosztásnak, továbbá az elhúzódó ügyek magas számának és területi koncentráltságának kérdése. Az ország középső régiójában az éven túli ügyek aránya több mint tíz éve magas. Tekintettel arra, hogy az ügyek jelentős hányada a központi régió bíróságain kerül intézésre, az itt jelentkező ügyhátralék a bíróságok egésze teljesítményének megítélésére negatívan hathat.” (Örkény 2012: 1) A kiszámítható és időszerű igazságszolgáltatás akkor valósulhat meg, ha a bírósági szervezet rendelkezik egy olyan – a társadalmi és gazdasági változásokra gyorsan reagálni tudó – központi igazgatással, amely „az ügyteher különbségeket nem helyi problémaként, helyi érdekek mentén, hanem a maga összetettségében, országosan kezelendő ügyként értékeli”. (Örkény 2012: 1)

Nem csak a bírósági szervezetet érintették a változtatások. Fiatalodást eredményez a bírói karban az alkotmánymódosítás, mivel annak hatályba lépésétől, 2012. január 1-jétől, az Alaptörvény 26. cikke alapján a bírák és ügyészek már nem 70 éves korukig, hanem az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhatnak szolgálati jogviszonyban. A rendelkezés nem érinti a Kúria és a Legfőbb Ügyészség vezetőjét, akiket kilenc évre választ meg a parlament. (Magyarország Alaptörvénye 2011: 58-60) 2012. január 1-jét követően 274 bíró vonul nyugállományba.¹⁴ (Felgyorsítják a jövőre... 2011) Az új szabályozás előtt a bírókra ugyanúgy az általános öregségi nyugdíjkorhatár vonatkozott, csak a bíróknak volt választási lehetőségük, hogy a nyugdíjkorhatár elérésekor nyugdíjba mennek, vagy dolgoznak, amíg el nem érik a felső korhatárt, a 70 éves kort. Egy európai uniós levélben az olvasható, hogy a változtatás célja az volt, hogy megszűnjön az egzisztenciális feszültség, és lehetőségük legyen a fiataloknak feljebb lépni, bíróvá válni. (Annex I. Answers to questions raised 2011)

A joghallgatók számának vizsgálatát párhuzamba kell állítani a jogászok számának alakulásával. 1989-ben összesen mintegy ötezer jogász tevékenykedett a négy hagyományos jogász szakmában (bírák, ügyészek, ügyvédek és jogtanácsosok). Ezt az alacsony jogászlétszámot azért is lehetett tartani, „mert a központi állami egyetemfelügyelet a

(Magyarország Bíróságai 2012)

¹⁴ Az Alaptörvény januári hatályba lépésével 228 bíró vonul nyugdíjba, majd 2012. december 31-ig további 46 személy bírói karriere ér véget. (Miklósi Gábor 2011)

legkeményebben kézben tartotta a felvételi keretszámokat, és a három jogászképzési helyen (a fővárosban az ELTE-n, illetve Szegeden és Pécsen) túl nem lehetett beindítani jogászképzést.” (Pokol 2003: 32) 1990-től az állam egyrészt könnyítette az új jogi képzések beindítását az egyetemek számára, másrészt alaposan meglazította a felvételi keret szigorú kötöttségét. Az egyetemi jogászképzés radikális kibővülése azt eredményezte, hogy míg 1990-ben csupán 2900 hallgató tanult a jogi karokon, addig 2000-ben már 16 000, 2002-ben pedig 18 000 fő. (Nagy Zsolt 2003) 2009-re a Nemzeti Erőforrás Minisztérium felsőoktatási statisztikai adatai alapján a joghallgatói létszám valamelyest csökkent, 16 048 főre. Pokol Béla 2003-as tanulmányában úgy fogalmaz, hogy az „abszolút” telítettség idejének eljövételét nem lehet előre kiszámítani, azonban 10-15 év múlva valamikor ez mindenképpen beáll, és a kiépült egyetemi jogászképzési rendszernek erre fel kell készülnie. (Pokol 2003: 36)

1. táblázat: Joghallgatói létszámadatok

Év	Joghallgatók száma
1865	1044
1900	4774
1930	5744
1955	1077
1974	2708
1990	2900
2000	16 000
2002	18 000
2009	16 048

Forrás: saját szerkesztés, Nagy Zsolt: 2003., (letöltve: 2011. 10. 22.), Felsőoktatás statisztikai adatok 2009., (letöltve: 2012. 01. 14.)

A jogászképzés expanziójával párhuzamosan emelkedett a jogászok száma. 2000 körül már a rendszerváltás 5000 főjéhez képest, mintegy 13 000 jogász dolgozott a hagyományos jogi pályákon. Azonban a kitágult jogi képzésből kiözönlő friss diplomások jórészt csak a szabad ügyvédi pálya felé mehetnek, mivel a bírói és ügyészi helyekre csak egészen szűk körben tudják bővíteni az évente felvehető számát, ez évente legfeljebb 100 - 150 fő lehet. (Pokol 2003: 33) A bírói kar létszáma a rendszerváltás idején kb. 1200 fő volt, ez a szám 2003-ra közel megduplázódott, 2300 főre. Mostanra pedig tovább bővült a bírói kar, a Magyar Bírói Egyesület honlapján az olvasható, hogy 2011-ben 2935 fős volt a bírói apparátus. (Magyar Bírói Egyesület 2011) Az igazi létszámnövekedés azonban az ügyvédséget érintette,

körülbelül tíz év alatt több mint ötszörösére emelkedett a számuk (a rendszerváltás idején 1600, tíz év múlva már 8200 ügyvéd volt a pályán). (Pokol 2003: 33) A látványosabb ügyvédi pálya bővülése ellenére, a „hazai bírói kar aránya a lakosságszámunkhoz képest az egyik legmagasabb Európában és általában a fejlett országok között, és csak a németek előznek meg minket, akiknél egymillió lakosra a magyar 230 bíróval szemben 270 jut.” (Pokol 2003: 35) „Nagy a bővülés aránya a lengyeleknél is”, ott egymillió lakosra 160 bíró jut. (Pokol 2003: 34)

A bírók között a nők aránya a nyolcvanas évekhez képest tovább emelkedett. Akkor a bírói kar fele volt nő. (Fleck 1993: 87) A Magyar Bírói Egyesület honlapján az szerepel, hogy a 2011-ben 2935 fős bírói karban 2022 nő található; ez 70 százalékos arányt jelent. Az országban 22 bíróságon már egyáltalán nincsenek férfiak. Jelentős változás a jövőben két ok miatt nem várható: egyrészt kevés a megüresedő státusz, másrészt az egyetemekről özőnlő friss diplomás jogász többsége szintén nő. (Magyar Bírói Egyesület 2011) Ezt igazolják a 2009-es felsőoktatási statisztikai adatok is: akkor a 16 048 joghallgatóból 10 154 nő volt.

A bírák anyagi helyzetének vizsgálata kapcsán fontos kiemelni, hogy keresetükről pontos információhoz nem lehet hozzájutni, mivel „a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 100. § (6) bekezdése alapján csak igazságügyi szerv részére lehet tájékoztatást adni”.¹⁵ Ezért dolgozatomban is csak hozzávetőleges adatok szerepelnek.

A bírónak hivatali ideje alatt minden olyan kereső foglalkozástól tartózkodnia kell, amely a befolyásolásnak még csak a látszatát is felvetheti. Nem folytathat más kereső tevékenységet, kivétel a tanítás, illetőleg könyvek, tanulmányok, cikkek publikálása. „Ebből az is automatikusan következik, hogy Európában a bírák jövedelmüket csak az állam által biztosított fizetésükből nyerik.” (Szabó Sándor é. n.) Törvény mondja ki, hogy „a bírót hivatása méltóságának és felelőssége súlyának megfelelő függetlenséget biztosító javadalmazás illeti meg”. A rossz körülmények és a nem megfelelő bérezés bíróhiányt, túlterheltséget és alacsonyabb szintű ítélkezést hoz létre. (Fleck 2008: 111) A bírák anyagi helyzetének rendezésére először az Antall-kormány ideje alatt került sor, dr. Balsai István, akkori igazságügyi miniszter javaslatára. Ez az intézkedés „szignifikánsan kiemelte a bírói munka felelősségteljességét, és annak megfelelő jövedelemmel becsülte meg a bírákat”. (A Magyar Bírói Egyesület javaslatai... 2010) Ekkor vezették be a bértáblát, amely meghatározza, hogy mennyinek kell lennie a kezdő bírói fizetésnek, majd a bíró háromévente eggyel magasabb fizetési fokozatba lép. A Horn-kormány ideje alatt olyan magas lett az

¹⁵ Idézet dr. Stelzámer Ottó, a Baranya Megyei Bíróság elnökhelyettesének leveléből, amely a kutatási kérelmemre érkezett válaszként.

infláció, hogy a nettófizetések elértéktelenedtek. Éveken keresztül nem tudta a bírói jövedelem a pénzromlást követni. Erről a problémáról beszél Szájer József 1995-ben egy napirend előtti felszólalásában: „Nagy a veszélye az újabb tömeges elvándorlásnak, mert a bírói jövedelmek értékvesztése ismét rohamosan megindult.” (Szájer 1998: 270) A bírói jövedelmeket az 1997-es reform során valamelyest korrigálták. Új alapokra helyezték az előmeneteli és javadalmazási rendszert, és a bírák illetményalapját a köztisztviselőéktől függetlenül határozták meg. (Heidrich 2003) Dr. Szabó Sándor tanulmányában megállapítja, hogy 2000-ben az európai uniós országok átlagához viszonyítva, amely évi 50 607 Euró volt, csupán 9346 Euró volt Magyarországon az azonos kategóriában az éves bér mértéke.¹⁶ (Szabó é. n.) Jelentős fizetésemelés a Medgyessy-kormány idején következett be, amikor a bírók fizetését 50%-kal megemelték. A mostani Orbán-kormány a bírók jövedelmét nem emelte, viszont a 16%-os adó következtében nőtt a nettó jövedelmük.¹⁷ A Magyar Bírói Egyesület honlapján ennek ellenére az szerepel, hogy „a bírói bér ma már nem alkalmas a legjobb jogászok megszerzésére. 2004-ben a hazai átlagkereset 2,8 szorosát kitevő bírói bér, mára alig másfélszerese az átlagkeresetnek”. (A Magyar Bírói Egyesület javaslati... 2010) Elmaradásunk a bírói bérek tekintetében Európában és az Európai Unióban most is látványos, hisz az unióban a kezdő bírói nettó bérrel a 27 államból a 24. helyet foglaljuk el. (A Magyar Bírói Egyesület javaslati... 2010)

A bírók társadalmi megítéléséről Fleck Zoltán úgy nyilatkozott, hogy „aránylag jó véleménnyel vagyunk a bíróságokról (a többi intézményhez képest), de keveset tudunk róluk, ezért ehhez a jó véleményhez ragaszkodunk is. Az ismeretek szintjét a személyes tapasztalaton túl a médiában való megjelenés is befolyásolhatja”. (Fleck 2008: 239) A bírói hatalom és a média viszonyát gyakran a konfliktusok és a kölcsönös bizalmatlanság jellemzi. Az ellenséges viszony részben a sajtó szakszerűtlen tájékoztatásaiból fakad, ugyanis a médiumok sokszor megalapozatlanul tájékoztatják a közvéleményt folyamatban lévő ügyekről vagy jogerős bírósági ítéletekről. (Szilágyi é. n.: 34)

2005 végén az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet és az ELTE Jogsociológiai Tanszéke ezerfős országos reprezentatív mintán végzett kérdőíves kutatást, melyben a bíróságok iránti bizalom fokára is rákérdeztek. A válaszadók 18%-a egyáltalán nem, 26%-a kicsit, 40%-a közepesen, 14%-a pedig teljes mértékben megbízik a bíróságokban. (Fleck 2008: 240-241) A bíróságok megítélésében fontos szerepe van a tényleges tapasztalatnak is. „A mintába került személyek vagy közvetlen környezetük 18%-ának volt már az elmúlt pár évben bírósági ügye.

¹⁶ Az Euró (265/Ft/Euro) akkori aktuális árát számolva. (Szabó Sándor é. n.)

¹⁷ Részlet a Pécsi Ítéltáblán dolgozó táblabíróval készített interjúból.

Akik ebbe a körbe tartoznak, azok 19%-a nagyon rossz, 29%-a rossz, 43%-a jó és 5%-a nagyon jó tapasztalatokat szerzett a bíróság munkájáról.” (Fleck 2008: 243) Arra a kérdésre, hogy mindent egybevetve milyennek ítéli meg Ön a magyar bíróságok munkáját, a kérdőívet kitöltők 56%-a azt válaszolta, hogy jónak, 3%-a pedig, hogy nagyon jónak ítéli meg a bíróságok munkáját. (Fleck 2008: 243) Szintén a szakma iránti bizalmat mérte fel a GfK Hungária Piackutató Intézet egy 2010 júniusában készített vizsgálata során, amikor is arra keresték a választ, hogy 20 szakma képviselői közül melyekben bíznak meg leginkább az emberek. A lista 9. helyén áll a bírói szakma. A válaszadók 60%-a fejezte ki bizalmát a bírakkal szemben. (GfK Bizalom Index 2010)

Kérdőívelemzés

2011. február végén a Legfelsőbb Bíróságon (2012. január 1-jétől Kúrián) dolgozó 14 bírót töltött ki egy általam összeállított kérdőívet. A távolság indokolta, hogy nem interjú módszerrel alkalmaztam. A kérdések a pályaválasztás okára, a pályamozgásra, a bírói szakma társadalmi megbecsültségére, a bírói kar létszámára, az 1997-es igazságügyi reformra és a demográfiai adatokra vonatkoztak. Alapsokaságnak azért a Legfelsőbb Bíróságon dolgozó bírákat választottam, mert így összehasonlíthattam, hogy van-e különbség az irányító és a középső szinten, azaz a Baranyai Megyei Bíróságon foglalkoztatott bírák válaszai között.

2. táblázat: A megkérdezett bírók megoszlása életkor és nem szerint (fő)

Korcsoport	Nő	Férfi	Összesen
25-35	0	1	1
36-45	1	0	1
46-55	1	2	3
56-65	5	4	9
Összesen	7	7	14

Forrás: saját szerkesztés, saját Excel adatbázis alapján

A kérdőívet 7 férfi és 7 nő töltötte ki. A legtöbb válaszadó 56 és 65 év közötti, ami abból következik, hogy a bírósági szervezet irányító szintjén többségében a tapasztaltabb, idősebb bírákat alkalmazzák. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Legfelsőbb Bíróságon dolgozó válaszadó bírók mindegyike nappali tagozaton végezte el az egyetemet.

A kérdőívet kitöltők fele az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán végzett, 5 bírót pedig a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. 1-1 fő jelölte be a Szegedi Tudományegyetem és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karát.

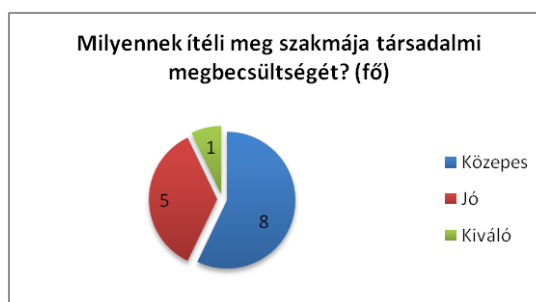
A pályaválasztás okaira vonatkozóan nyitott kérdést tettem fel. Ketten válaszolták azt, hogy a bírói hivatást tartották a legszebbnek a jogász pályák közül. Szintén két bírót emelt ki az önálló, független munkát és a személyes felelősséget. Volt, aki a hivatást családi hagyományból választotta. Többen okként írták, hogy az embereken akartak segíteni, igazságot akartak szolgáltatni. Egy bírót választotta, hogy ez a pálya a legkevésbé érintett a politika által. Egy bírót pedig tanulmányi szerződést kötött az Igazságügyi Minisztériummal.

még az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt, így adódott a bírói pálya. De okként szerepelt a szakmai érdeklődés és a szakmai gyakorlaton szerzett tapasztalat is.

A megkérdezett 14 főből nyolc dolgozott más jogi területen is. Három bíró korábban ügyész volt, kettő jogtanácsos, egy válaszdó jogi előadó, egy pedig hivatásos pártfogó volt (egy fő nem írta le, hogy mivel foglalkozott korábban). Arra is rákérdeztem, hogy más, nem jogi területen dolgoztak-e. A 14 főből három válaszolt igennel. Egy bíró az egyetem elvégzése előtt adminisztrátor volt, a másik két válaszdó nem írta le, mivel foglalkozott korábban.

A kérdőívben szerepelt az a kérdés is, hogy a jogász szakmán belül milyen pályamozgások a leginkább jellemzőek. A 14 bíróból 7-en jelölték be a bíróból ügyvéddé válást, mint jellemző pályamozgást, de ugyanennyien választották az ügyészből bíróvá válást is. Egy kérdőívben megjegyzésként viszont az állt, hogy a bírói és az ügyészi hivatásrend mindinkább bezárkózik, és a két szervezet közötti átjárás kivételes.

1. ábra: A megkérdezett bírók értéktétele saját szakmai pályájukról (fő)

Forrás: saját szerkesztés, saját Excel adatbázis alapján

A bírói szakma társadalmi megbecsültségét a Legfelsőbb Bíróságon dolgozó bírónak kérdőívemben ötfokú skálán kellett megítélniük. A legtöbben közepesre értékelték a pálya presztízsét. Indoklásként azt jegyezték meg, hogy bár a mindennapi, és a szakmai életben is tiszteletet vált ki a bírói hivatás, azonban a sajtó és a média 1-1 nagy nyilvánosságot kiváltó ügy miatt kedvezőtlenül befolyásolja a közvéleményt. „*Sok a bírókat érő – túlnyomórészt alaptalan – támadás.*” (N58)¹⁸ „*A média hatására az emberek sommás ítéletet alkotnak nehéz szakmai kérdésekben.*” (N60) Volt, aki azt jegyezte meg, hogy „*a szocializmus öröksége, hogy a társadalom még mindig nem tekinti a bíróságokat függetlennek*”. (F34) A szakma társadalmi megbecsüléséről az egyik bírónak pedig az volt a véleménye, hogy „*a társadalom és a politika érdeke, hogy a bíróságok iránti tiszteletet és megbecsülést aláássa. Ennek ellenére a bírói szervek tagjainak sikerült megőrizniük intaktságukat*”. (F57)

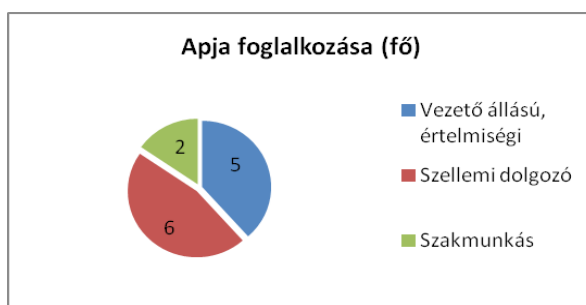
¹⁸ A kérdőívek és az interjúk esetében is az idézetek végén azt jelölöm zárójelben, hogy akitől az idézet származik milyen nemű, és hány éves. Pl.: Nő, 58 éves (N58)

A kérdőívet kitöltők közül 10 bíró az ötfokú skálán négyesre értékelte – a többi jogi pályához viszonyítva – a bírói pálya presztízsét. Indoklásukban az szerepel, hogy a bírói függetlenség, az önálló és felelősségteljes munka miatt jónak tartják a jogász pályán belül a szakma presztízsét. Megjegyzésként szerepelt, hogy ezen a pályán van a legkevesebb kompromisszum, és a korrupciós esetek sem tudnak tömegessé válni, mert a bíró döntését meg lehet fellebbezni. Viszont többen megjegyezték, hogy a bírák jövedelme jelentősen elmarad más jogi pályán elérhető keresetektől. *„A mai, értékválsággal küzdő világban egy pálya presztízsét alapvetően az elérhető jövedelem befolyásolja. A felelősségteljes, megterhelő, gyakran igaztalan kritikával illetett bírák jövedelme jelentősen elmarad más jogi pályán elérhető keresetektől.”* (F52) Volt, aki tömören csak annyit írt: *„sok munka, kevés fizetés.”* (F62) *„A társadalmi környezet értékesnek tartja és elismeri a bírói függetlenséget. Az állam nem garantálja megfelelően a bírói függetlenség anyagi alapjait.”* (F57)

Rákérdeztem a kérdőívben arra, hogy a feladatokhoz mérten milyennek ítélik meg a bírók számát ma Magyarországon? Hat bíró azt válaszolta, hogy elegendő, öt hogy kevés, kettő pedig, hogy sok. Egy bíró megjegyezte, hogy *„pontatlan a kérdés, figyelmen kívül hagyja a főváros sajátos helyzetét. Vidéken valószínűleg elegendő, Budapesten kevés.”* (F52) A megkérdezettek közül többen megjegyezték, hogy a bírókat kiszolgáló személyzet hiányzik. *„Az ügyek eldöntésének előkészítéséhez jóval több jogi asszisztensre lenne szükség.”* (N58) A bírói létszám *„szükséges és elégséges. A bírákat segítő apparátus létszáma azonban elégtelen, ezért a bírák gyakran (általában) végeznek nem bírói munkát.”* (F57)

Arra is rákérdeztem, hogy az 1997-es igazságügyi reform milyen változásokat hozott a bírók munkájában. A Legfelsőbb Bíróságon dolgozó, kérdőívre válaszoló bírók több mint fele érzett változásokat a munkájában a reform hatására. Pozitívumként emelték ki, hogy nőtt a bírók anyagi megbecsültsége, gyorsabbá váltak a szakmai előmeneteli lehetőségek, javult a bíróságoknak a technikai eszközökkel való ellátottsága. Volt, aki azt jegyezte meg, hogy a reform következtében *„demokratikusabb az irányítás, ugyanakkor kevésbé határozott.”* (F47) A reform negatívuma, hogy a bírónak rengeteg jelentést kell írniuk, többet ellenőrzik, és mérik a bírói teljesítményt. A kérdőívet kitöltő 14 bíróból 6 fő nem érzett változásokat a munkájában a reform hatására.

2. ábra: A megkérdezett bírók apjának foglalkozása (fő)

Forrás: saját szerkesztés, saját Excel adatbázis alapján

A bírák vertikális mobilitását vizsgálva az mondható el, hogy a kérdőívet kitöltő 14 bíró közül 9-nek egyetemi, 2-nek főiskolai, 2-nek pedig gimnáziumi végzettséggel rendelkezik az édesapja. (Egy fő nem válaszolt erre a kérdésre.) Az édesapa foglalkozását a kérdőívben Ferge Zsuzsa által meghatározott munkajelleg-csoportok alapján lehetett kiválasztani. (Ferge 1969: 124-125., Ferge 2010: 123-125) 5 válaszadónak az apja foglalkozása alapján vezető állású értelmiségi, 6 bírónak az apja szellemi dolgozó, 2 fő pedig szakmunkás. (Egy fő nem válaszolt erre a kérdésre.) Tehát a megkérdezett bírók többsége legalább másodgenerációs értelmiségi, igen kevés (mindössze 2 fő) a munkásszármazású közöttük.

A bírók közül 4 született a fővárosban, 5 megyeszékhelyen, további 3 városban és mindösszesen 2 született községben/faluban. Jelenleg 8 fő lakóhelye Budapest, 5 válaszadó pedig megyeszékhely. Tehát születéskor magas települési státusz és a megyeszékhelyről a fővárosba irányuló mobilitás figyelhető meg a Legfelső Bíróságon foglalkoztatott bírók körében.

A férfi válaszadó bírók mindegyike házas, a 7 női válaszadó bíró közül pedig 4 házas, 2 elvált, egy pedig egyedülálló. Mindegyik válaszadó bírónak van legalább egy gyermeke. A nők és férfiak esetében is 4-4 főnél van két gyermek. Az adatokból arra következtetnek, hogy elsősorban a családot tervező, és a családos jogászok számára vonzó ez a pálya. Ennek oka, hogy a bírói pálya biztos állást, rugalmas munkaidőt és fix fizetést biztosít.

Interjúelemzés

2011. február eleje és november vége között 10 bíróval készítettem interjút. Azért az interjú módszer alkalmaztam, mert így lehetőség volt a vizsgált szempontok alaposabb kifejtésére. Kilenc interjúalany a Baranya Megyei Bíróságon dolgozik (2012. január 1-jétől Pécsi Törvényszék), egy bíró pedig a Pécsi Ítéltáblán. Az interjúalanyok kiválasztása hólabda mintavételi módszerrel történt, azonban arra törekedtem, hogy azonos arányban legyenek a férfiak és a nők közöttük. Strukturált interjúkat készítettem, előre megfogalmazott kérdésekre kellett az interjúalanyoknak válaszolniuk. Az interjúalanyok többsége 35 és 55 év közötti.

3. táblázat: Az interjúalanyok megoszlása nem és kor szerint (fő)

Korcsoport	Nő	Férfi	Összesen
35-45	1	3	4
46-55	3	1	4
56-65	1	1	2
Összesen	5	5	10

Forrás: saját szerkesztés, saját Excel adatbázis alapján

Pályaválasztás, pályamozgás

Arra a kérdésre, hogy miért a bírói pályát választották a kérdőívet kitöltőkhöz hasonló válaszokat kaptam, ám az interjú lehetőséget adott az elmélyültebb válaszokra.

Az Igazságügyi Minisztériummal kötött tanulmányi szerződésről egyik interjúalanyom így nyilatkozott: „*ajánlottak egy jó ösztöndíjat, tehát hogyha vállalom, hogy az egyetem után x évig a bíróságon dolgozom, akkor kapok, nem tudom már mennyi ösztöndíjat, az akkori viszonyok között az egy nagyon jó ösztöndíj volt.*” (F62) Más okból választotta a bírói pályát egy büntetőbíró interjúalanyom: „*nem tudtam máshol elhelyezkedni [...] A legsilányabb pályára - amit el lehetett érni jogi diplomával – jöttem.*” (F53) Rajta kívül még ketten említették, hogy „*nem elhivatottságból*” lettek bírók, hanem mert ezen a pályán volt lehetőségük elhelyezkedni. (F38, F44) Többen a pályaválasztás kapcsán tanáraikat emelték ki: „*egyetemen oktató bírónak a példája*” (F41), „*nagyon remek szemináriumot vezettem Szegeden*” (N41), „*osztályfőnököm javasolta*” (a jogász pályát) (N46). Elhangzott az indoklás során többször az is, ami a kérdőívekben is gyakori válasz volt, hogy a bírói hivatás „*a jogász szakma csúcsa*” (N46).

Kérdéseim között a jogász szakmán belüli pályamozgások és azok jellemzői is szerepeltek. Az összes interjúalanyom említette a bíróból ügyvéddé válást, mint jellemző pályamozgást.¹⁹ Ennek oka, hogy *„egy férfi szempontjából sokkal kevésbé motiváló adott esetben az a szakmai presztízs, ami itt van, mert nem társul olyan anyagi presztízs mellé, mintha a piacon egy nagyon jól menő ügyvédi irodát alakít ki. Akár mellette oktatva vagy egyéb. Nyilván, hogy itt is lehet szakmai karriert elérni, de egy férfi szempontjából, soha nem tud olyan anyagi eszközt kihozni, minthogyha ügyvédi irodája lenne, és ott végezné ezt a tevékenységet. És hát azért a férfiak alapvetően a családfenntartó szerepet töltik be.”* (N46) Többen említették azt, hogy sok bíró vissza is tér az eredeti szakmájához, mert nem tud megkapaszkodni az ügyvédi pályán. Táblabíró interjúalanyom azt hangsúlyozta, hogy az ügyvédi pályához *„más tulajdonságok kellenek, mint egy bírói munkához.”* (F62) Egy büntetőbíró a piaci viszonyokkal járó nehézségre hívja fel a figyelmet: *„az a fajta piaci és versenyszférai munka és kapitalista szemlélet és viszonyok, [...] mint a meggazdagodás lehetősége, [...] az a fajta lehetőség már nem igazán vonatkozik minden ügyvédre.”* (F53) *„Az ügyvédi pálya nagyon telített. Most már, hogy bárki lehet ügyvéd. És aki az első pillanatban nem épített fel egy olyan irodát, akkor sokkal nehezebb neki.”* (N46) A bírói pályára való visszatérés egy másik oka az interjúalanyok szerint, hogy ez a szakma fix, biztos fizetést nyújt; kiszámíthatóbb és biztosabb hivatás, mint az ügyvédi pálya. Míg a kérdőívet kitöltő, Legfelsőbb Bíróságon dolgozó bírák szerint a másik legjellemzőbb pályamozgás az ügyészből bíróvá válás, addig az interjúalanyoktól elsősorban az hangzott el, hogy közigazgatásból mennek bíróságra dolgozni. *„Főleg a rendszerváltás után, amikor beszéltünk róla, hogy föl kellett tölteni a bírói létszámot, akkor nagyon sokan jöttek a közigazgatásból a bíróságra. [...] A közigazgatásnak a behozatala, tehát hogy több közigazgatási ügyben lehetett bírósághoz fordulni. Oda olyan embereket hoztak, akik közigazgatásban dolgoztak, átjöttek és értettek a közigazgatáshoz, és így bírászkodtak.”* (F62) Hoztak példát arra is, hogy jogtanácsosból, jogi előadóból, ügyvédből, ügyészből lesz valaki bíró. Három interjúalany maga is dolgozott korábban jogi előadóként.

A bírói pálya társadalmi megbecsültsége

Arra a kérdésemre, hogy milyennek ítéli meg szakmája társadalmi megbecsültségét, több bíró azt válaszolta, hogy csökkent a pálya presztízse. *„Régebben magasabb presztízse volt. Kisebb városokban talán még most is lehet, hogy magasabb presztízse van, de összegzésében szerintem csökkent. De azt gondolom, hogy ez nem direkt a bíróságra irányuló csökkenés,*

¹⁹ A kérdőívek kitöltői is ezt említették a legjellemzőbb pályamozgásként.

hanem általában az emberek megváltoztak, illetőleg a hatóságokkal, meg egyéb társadalmi feladatokat ellátó szervekkel szembeni hozzáállásuk változott meg.” (N46) Egy másik bírónő azt emeli ki, hogy a presztízsveszteség „a tárgyalótermekben igen csak nyomon követhető. A stílusban. Régen föl se merült volna, hogy valaki meztelen fölsővel, rövid gatyában, strandpapucsban csattogjon be a tárgyalóterembe. Ma ez sorozatban előfordul. Vagy, hogy rágózzon, hanyatt dobja magát a padon.” (N55) A legtöbb interjúalany – hasonlóan a kérdőívet kitöltőkhöz – a kérdés kapcsán kiemelte a média negatív befolyásoló szerepét. „A bírói pálya Magyarországon egy, a politika szekértolójaként jellemezhető, médiák által erősen támadott terület.” (F53) Ugyanezt állította egy másik interjúalanyom is, aki szerint a negatív befolyásolás egyik eszköze az, hogy az amúgy is recesszióban lévő társadalomban a bírák béréről kezdenek el beszélni. „Mindig csak az egyik oldalt domborítják ki, hogy bruttó háromszáz, négyszáz, ötszáz ezret keres egy bíró, és ettől összerándul a társadalom.” [...] Elfelejtik azt mondani, hogy a bírónak semmilyen más jövedelme nem lehet. Nincs másodállása, nincs más kereső foglalkozása.” (F53) Egy másik befolyásoló tényezőt emel ki a táblabíró interjúalanyom, azt hogy a „fővárosi bíróságok működésén keresztül ítélik meg az egész ország bíróságait. A fővárosban van a legtöbb ügy; elhúzódnak, késedelmek vannak, nagy a bírói fluktuáció. [...] Vidéki bíróságok szerintem többnyire jól dolgoznak, viszonylag gyorsan. Különösebb baj nincs az ítélkezésünkkel, de azt is a főváros alapján ítélik meg.” (F62) Erről a problémáról beszél egy bírónő is: „egy-egy közérdeklődésre nyilvánosságot tartó, nagyobb ügy kerül a média középpontjába, amit aztán egy kicsit felfújnak, ebből kifolyólag általánosítást vonnak le a szervezet egészére nézve. [...] Nyilván ez a közvéleményt nagyban befolyásolja.” (N41) Egy másik bíró a kérdésre azt válaszolta, hogy „szerintem sokkal jobb a társadalmi megbecsültségünk, mint a médiabeli megbecsültségünk. Az ember a személyes kapcsolataiban is így érzi, és ennek azért örülök.” (F41)

Arra is rákérdeztem az interjúkban, hogy a többi jogi pályához viszonyítva milyenek ítélik meg a bírói pálya presztízst. A kérdés kapcsán három bíró megjegyezte, hogy sokan nem tudnak különbséget tenni az egyes jogász szakmák között. „Van egy olyan, jelentős réteg, akiknek fogalma nincsen, hogy mi a különbség a bíró, az ügyész és az ügyvéd között. Amikor ott ül a tárgyaláson velem szemben, akkor is ügyvédnőnek hív, holott én a pulpituson ülök. Bizonyos réteg alatt, és nem is egy elhanyagolható réteg, fogalmuk nincsen.” (N55) Egy férfi kollégája szintén azt jegyzi meg, hogy „nem nagyon különítik el a bíróságot, és a jogi képviselőnek a tevékenységét, hanem inkább összemoszák.” (F41) Egy másik bírónő erről úgy nyilatkozik, hogy „az emberek sokszor még igazából különbséget sem tudnak tenni a dolgok közt. Most te mi vagy, jogász vagy bíró? Nem fogják fel, hogy a jogász egy gyűjtőfogalom.”

(N41) Az interjúalanyok többsége szerint a többi jogi pályához képest a bírói pálya presztízse a legmagasabb. A kérdés kapcsán egy férfi interjúalanyom megjegyzi, hogy a rendszerváltást követően, *„miután sokkal bonyolultabbak lettek a gazdasági viszonyok, fontosabbak lettek a bírói döntések, nagyobb kihívások előtt áll a bírói kar. Sokszor az egész államot érintő kérdésekben kell dönten, ahol százmilliárdos tételekről van szó. Biztos, hogy a bírói pályának van a jogi pályákon belül az egyik legnagyobb presztízse.”* (F53) Jövedelmi szempontból megközelítve a kérdést, több interjúalany megjegyzi, hogy az ügyvédek egy része jóval többet keres, mint egy bíró, emellett *„egy jól menő ügyvéd jobban hangzik, mint egy bírósági bíró.”* (N41) Az interjúalanyok állítása szerint a bírák anyagi megbecsültsége az ügyészekkel közel azonos szinten van.

A bírói kar létszáma, összetétele

Arra a kérdésemre, hogy a feladatokhoz mérten elegendő-e a bírók száma ma Magyarországon, minden interjúalany kettéválasztotta a főváros és a vidék helyzetét. *„Óriási a különbség. Míg mondjuk egy alföldi, kisvárosi bíróságon egy polgári bíró 40 ügyet visz, addig a fővárosi bíróságon meg 230-at.”* (N55) *„Van olyan bíróság, ahol bőven elegendő, legalábbis azt mondom, hogyha egy bírónak 40-50 ügye van, és kisbíróság, akkor biztosan elég. Ismerve a fővárosi bíróság, budai bíróságok helyzetét, ott kevés a bíró. Nem lehet országos átlagot mondani. Soha nem is lehetett. Ez az elmúlt negyven évben is így volt.”* (N64) Ha azt a kérdést vizsgáljuk meg, hogy mi az oka annak, hogy Európa többi országához viszonyítva a mi országunkban az egyik legmagasabb a bírói kar létszáma, az interjúk alapján úgy tűnik, ennek egyik oka az lehet, hogy a *„nálunk a bíró olyan feladatokat is elvégez, amit talán más országokban igazságügyi alkalmazottak végeznek. [...] Van olyan része a munkánknak, amit el tudna végezni olyan segítő, kolléga, aki nem jogi egyetemi végzettségű.”* (N47) *„Addig, amíg egy osztrák vagy francia bíró mellett kettő, vagy három ember dolgozik, addig egy magyar bíró mellett kb. fél. Ez azt jelenti, hogy egy ügyviteli alkalmazott két bírót is kiszolgál.”* (F53) A hazai magas bírói létszámnak egy másik oka egy férfi interjúalanyom szerint, hogy a bírói hatáskört a rendszerváltást követően *„rendkívüli módon kiszélesítették”*. (F41) Ezt a kérdést egy másik oldalról közelíti meg egy kollégája, aki a magas bírói létszám okának azt tarja, hogy *„nincs kiépítve nálunk a bírósághoz fordulás előtti egyeztetés rendszere. [...] Vannak olyan ügyek, amikkel nem kellene bírósághoz fordulni. Például válásnál.”* (F44)

A bírói kar összetételében – kor tekintetében – fiatalodást hozott a 90-es évekbeli nagy létszámbővítés, melyre azért volt szükség, mert a rendszerváltást követően egyre több ügyben

lehetett bírósághoz fordulni, ehhez viszont emelni kellett a bírók számát. *„Nagyon sok fiatal bírót hoztak be, bővítve a bírói helyeket. Úgyhogy a bíróvá válás nagyon könnyű volt. Két év gyakorlat volt benne kötelező, és szinte titkárok nem is voltunk, hanem fogalmazói pályáról kerültünk a bírói pulpitusra.”* (F53) Interjúalanyom hozzáteszi, hogy ez a fiatalítási hullám mára lecsengett, *„beálltak az álláshelyek”.* (F53) A büntetőbíróval 2011 márciusában készítettem az interjút. A táblabíró 62 éves interjúalanyom 2011 februárjában pedig így nyilatkozott: *„Nálunk az a helyzet, hogy hetvenéves korig dolgozhatunk. Ez nagyon magas. Ennek pedig egyetlen oka van, hogy nincsen speciális bírói nyugdíj. És a bírói fizetés és a bírói nyugdíj között akkora különbség van, hogy a bírók nagy része addig dolgozik, amíg bírja. Vannak olyanok, akik nem bírják, de mégis dolgoznak. Elég nehéz őket elküldeni. Nem úgy van, hogy egy főnök azt mondja, hogy holnaptól kezdve menj el, mint régen. Régen ilyen volt. Betöltötte valaki a korhatárt, mondhatta neki az elnök, hogy köszönöm szépen menjél. Ma nincs ilyen. Ebből következik, hogy sok az idős bíró, aki ragaszkodik hozzá, hogy itt dolgozzon. A fiatalok meg nem találhatnak, nincs fölfelé irányuló kellő mozgás. [...] Ez az én korosztályom, ha ez kimegy, akkor utána jobban lesz majd mozgás az apparátusban. [...] Kialakult a háború előtti rendszerhez való visszatérés. Abban az időben, mondták a korábbi kollégák, amikor én fiatal bíró voltam, az öreg bírók mesélték, hogy a háború előtt sorban álltak a fogalmazók, hogy bírók lehessenek, mert olyan kevés hely volt. [...] Most ugyanez a helyzet van. Van a képzésnek az alsó foka a fogalmazó, utána jön a titkár, aki már tud önálló munkát is végezni, de a titkárok 4-5-6-7 évet várnak arra, hogy bírók lehessenek.”* (F62) (Ekkor még nem volt szó a nyugdíjkorhatár módosításáról.)²⁰

A bírói kar elnöiesedésének az interjúalanyok többsége szerint anyagi okai vannak. *„A jogi pályán még mindig megtalálhatóak azok a területek a férfiak számára, amelyek anyagilag sokkal vonzóbbak, mint a bírói pálya.”* (F53) Egy bírónő pedig azt jegyzi meg, hogy *„ez egy biztos, 'kényelmes' állás egy nőnek.”* Szerinte *„azért nőiesedett el a pálya, mert fix, viszonylag 'normális' fizetést lehet elérni, és a férfiak azért mennek innen el, mert viszonylag kevés a családfenntartáshoz.”* (N46) Voltak olyan bírák is, akik nem az anyagi okokat emelték ki a kérdés kapcsán, hanem a szorgalmat, a képességeket, és a szakma helyhez kötöttségét. Egy bírónő szerint az elnöiesedés oka, hogy *„talán a férfiak kevésbé kitartóak. Nem bírják az üllő munkát, a megfeszített munkát, a helyhez kötöttséget, a nagyon nagy szorgalmat, szorgalmuk van, de inkább a nőkre jellemző.”* (N64) Egy férfi bíró alátámasztja az idős bírónő helyhez kötöttségre vonatkozó állítását, mivel azt mondja: *„kevesebb férfi tűri*

²⁰ Az interjúk készítése közben, 2011. április 4-én nyújtotta be a kormány a javaslatot a bírák nyugdíjkorhatár csökkentéséről.

a kötöttséget. Ez egy kényelmes, nyugdíjas állás. [...] Egy férfi nehezebben illeszkedik be a bürokráciába. Alkalmazkodó képessége gyengébb, viszont a gyorsabb döntésképeség a férfinál van.” (F44)

Az öt bírónő interjúalanyom közül négynek van gyermeke, így arra is válaszoltak, hogy a gyermekvállalással mennyire összeegyeztethető a szakmai karrier.²¹

Mindegyikük összeegyeztethetőnek tartotta; pozitívként említették a rugalmas munkaidőt, az engedéllyel megkapható otthondolgozási kedvezményt, azonban hangsúlyozták a munkával járó feszültséget, túlterheltséget, ami viszont a gyermeknevelés, gyermekvállalás rovására megy. *„Én a saját életem alapján azt tudom mondani, hogy inkább a gyerekek rovására megy, hogy én ezt a munkát végzem, mert ideges vagyok, feszült vagyok, amikor holnap egy nagyon nagy ügyben ítéletet kell hozni, aznap nem tudok ő velük úgy koncentrálni.” (N46)* A pálya elnöiesedése kapcsán többen megjegyezték a gyessel járó problémákat. *„Ha mondjuk, van tíz bíró, abból három elmegy gyesre, akkor hét bíró látja el tíznek a munkáját. És nincs mese, mert ezek kinevezett állások.” (N55)*

Szervezeti változások

Míg a kérdőívet kitöltő, Legfelsőbb Bíróságon dolgozó bírák több mint fele érzett változásokat a munkájában az 1997-es igazságügyi reform hatására, addig a Baranya Megyei Bíróságon dolgozó interjúalanyok nem érezték a reform hatását. Egy bírónő megjegyzi, *„nem hiszem, hogy alsóbb szinten érezhető volt”* a reform hatása. (N55) Válaszaikban életkoruk is szerepet játszik. Többen megjegyezték, hogy azokban az években voltak pályakezdők, tehát ezért sem tudnak a változásokról beszámolni. Az idősebbeket ez természetesen másként érintette: *„amikor jött ez a váltás, a 1997-es reform, akkor azt vettük észre, hogy egy: az OIT igazolni akarta a létét, és olyan döntéseket hozott, hogy a bíróknak millió jelentést kellett írni, hogy miért ennyi ügye van, mit csinál velük. Úgy érezték a bírók, legalább is egy részük, hogy nem jártak jól ezzel a váltással, mert nem érzékeltük azt, hogy függetlenebbek lettünk. Mert nem lettünk függetlenebbek, mert nem az ötvenes évekhez képest kell ezt nézni, hanem a rendszerváltás körüli időszakhoz.” (F62)* Egy büntetőbíró az 1997-es igazságügyi reform kapcsán azt jegyzi meg, hogy a táblabíróságok felállítására nem volt szükség, viszont a reform pozitívuma, hogy a bíróknak az életpályát *„kicsit kiszámíthatóbbá tették”*. (F53)

²¹ A férfi bírónál ez a kérdés szintén csak a bírónőkre vonatkoztatva merült fel.

A változtatásokkal kapcsolatban arra kérdeztem rá, hogy mi lehet az oka annak, hogy a Legfelsőbb Bíróságból ismét Kúria lesz, valamint milyen okokra vezethető vissza a bírói nyugdíjkorhatár módosítása.²²

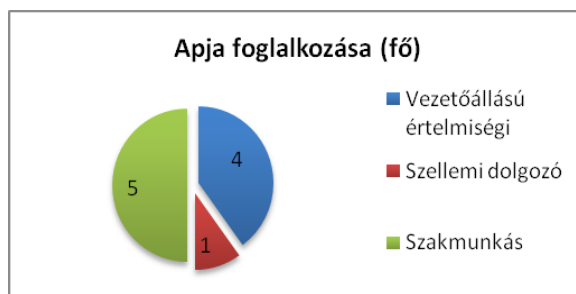
Az átnevezésről megoszlott az interjúalanyok véleménye. Egy bírónő a kérdésre azt válaszolta, hogy *„ennek megint semmi értelme sincsen. [...] Ha pozitívan akarom felfogni, akkor egy hagyományörzés, egy tisztelet a múlthoz. [...] Érdemben semmin nem változtat. Ezek a politikának a legrosszabb húzásai, amikor ilyen látszat dolgokat csinálnak, és azt hiszik, hogy attól valami más lesz.”* (N46) Egy másik bírónő szintén nem látja értelmét az átnevezésnek. Volt, aki úgy gondolja, hogy *„ez csak a szép történelmi név visszahozatala. A törvényszék ugyanígy. Én járásbírószágon kezdtem, visszajött a járásbírószág. Sokkal realisabban fejezi ki azt, hogy egy-egy adott helyi bíróság egy járás embereinek, lakosságának bírósága nem egy városé. A törvényszék meg a Kúria szép elnevezések voltak. Ezt visszahozzák, ezt én szépnek tartom.”* (N64) Másik interjúalanyom a kérdés kapcsán azt jegyzi meg, hogy *„én ezt nem tekinteném problémának. Hiszen adott esetben a jogász szakmához ez a történetiség még hozzá is tartozik. Tehát ennek lehetnek pozitívumai is. Például tudnék utalni a talár viselésének elrendelésére, ami senkinek a munkájában nem okozott nagy változást.”* (F41)

A bírói nyugdíjkorhatár módosításának több interjúalany szerint politikai okai vannak, de ezzel kapcsolatos véleményüket nem fejtették ki. Két bíró ki is hangsúlyozta, hogy nem akar erről beszélni. Egy bírónő megjegyezte, hogy a nyugdíjkorhatár módosítás *„lefejezése a bírói karnak. [...] Tönkretették ennek a pályának a presztízsét.”* (N46) Egy másik bírónő a kérdésre, hogy mi lehet az oka a nyugdíjkorhatár módosításnak azt válaszolja, hogy *„kipucolni a kommunista bírákat. De nem hiszem. Egyszerűen lehet, hogy csak fiatalítani akarnak.”* (N41) Egy polgári peres ügyekkel foglalkozó bírónő véleménye a kérdésről az, hogy *„ami a bírók tiltakozását kiváltotta, az nem is az, hogy 65 éves koruk²³ után kötelesek nyugdíjba menni (bár hát azért egy professzor 70 éves koráig dolgozhat; azért itt óriási tudású emberekről van szó, akik magas szinten ítéleznek) hanem az a probléma, hogy egyik napról a másikra vezették be. [...] Olyan egzisztenciális, nagyon komoly problémákat vet föl a társadalomnak egy olyan rétegében, amit igen csak meg kéne becsülni. Pont az életük végén, egy kiszolgáltatott korosztályban, ami indokolhatatlan.”* (N55)

²² A kérdés azért is érdekelt, mivel nem minden területen (pl. egyetemi tanároknál) szüntették meg a 70 éves korig tartó munkavállalás lehetőségét. (A kérdést nem tettem meg fel a 62 éves táblabírónak és az 53 éves büntetőbíróknak.)

²³ Jelen pillanatban a 62 évnél idősebb korosztályt érinti a módosítás.

3. ábra: Az interjúalanyok apjának foglalkozása (fő)

Forrás: saját szerkesztés, saját Excel adatbázis alapján

Az interjúalanyok és a kérdőívet kitöltő bírók között az apa foglalkozásának tekintetében jelentős a különbség. Interjúalanyaim fele munkásszármazású, tehát körükben az intergenerációs mobilitás jellemzőbb.

Az interjúalanyok több mint fele született megyeszékhelyen, jelenleg mind a tíz bíró megyeszékhelyen lakik, tehát ugyanúgy, ahogy a kérdőívet kitöltő, Legfelsőbb Bíróságon dolgozó bírók esetében, az interjúalanyok körében is meghatározó a magas települési státusz. Egy férfi interjúalanyomtól származó idézet is ezt igazolja: *„jellemző szerintem a bírákra ez a helyi stabilitás. A legnagyobb mozgások szerintem az egyetem választásakor következnek be és utána, ha valaki egy adott bírósági szervezetben elkezd dolgozni. Nem túl nagy a mobilitás szerintem, az osztársadalmi mobilitáshoz képest.”* (F41)

A 10 interjúalanyból 8 házas, és egy bírónő kivételével mindegyik bírónak van legalább egy, de többségének két gyermeke. Ebből ugyanazt a következtetést lehet levonni, mint a kérdőívet kitöltő bírák esetébe, tehát hogy a bírói pályát elsősorban a családot tervező, családost jogászok választják.

Összegzés

Összefoglalva megállapítható, hogy a jogászság, azon belül a bírók társadalmi presztízse és anyagi helyzete az általam vizsgált korszakokban, a jogállamiság függvényében, hullámzó volt. A bírói tevékenység politikai-társadalmi jelentőségét bizonyítja, hogy minden nagyobb társadalmi és politikai változáskor intézményi és személyek közötti szelekciót hajtottak végre a bírók körében.

1945 előtt a jogászság – mind fizetését, mind hivatalos presztízst tekintve – az értelmiségi foglalkozások élén állt. 1945 után viszont nemcsak, hogy megszűnt a jogász pálya dominanciája, hanem az értelmiségi foglalkozások közül az egyik legalacsonyabb presztízsvé is vált. A rendszerváltás folyamatában fontos szerepet töltöttek be a jogászok, tehát ebben a korszakban ismét növekedett a pálya presztízse. A bírók társadalmi és anyagi helyzetének, mobilitási jellemzőinek vizsgálata kapcsán, és az igazságügyi szervezet átalakulását tekintve megállapítható, hogy a rendszerváltástól napjainkig tartó korszakban, sok tekintetben az 1945 előtti helyzethez való visszatérés figyelhető meg. Ismét négy szintű lett a bírói szervezet, melynek középső és irányító szintje újra a régi, 1945 előtti elnevezését kapta vissza. A hatalom mindkét korszakban fontosnak tartotta-tartja a jogász tevékenységeket, azon belül a bírói munka szerepét. Ezt mutatja az is, hogy magas a joghallgatók száma, a bírói kar létszáma, és a bírói függetlenség nagy hangsúlyt kap.

Eltérés található a két korszak között a pályamozgás tekintetében. Míg 1945 előtt presztízssokokból az ügyvédi pályáról a bírókra való áramlás volt a leginkább jellemző, addig napjainkban éppen ellenkezőleg, a bírók mennek el inkább ügyvédek. Ennek pedig anyagi okai vannak.

Interjúalanyaim, a középső szinten dolgozó, és a kérdőívet kitöltő – az irányító, legfelső szinten dolgozó – bírók válaszai és demográfiai adatai több lényeges ponton megegyeznek. Többségük családostól és van gyermekük is. Területi mobilitásuk mértéke alacsony, ami abból következik, hogy már a pályájuk kezdetén kedvező települési adottságokkal rendelkeztek.²⁴ Véleményük szerint az egyik legjellemzőbb pályamozgás a bíróból ügyvéddé válás, annak ellenére, hogy többségük a bírói pálya presztízst tartja az egyik legmagasabbnak. Az elvándorlást a más jogi pályán elérhető magasabb jövedelemre vezetik vissza. A nehézségek közé sorolták a bírói munkát segítő asszisztencia hiányát is.

²⁴ Dolgozatom készítése közben jelent meg, hogy melyik az a két egyetem, ahol államilag finanszírozott jogászképzés lesz; még nem tudható, de félok, hogy ez további területi esélyegyenlőtlenségeket von maga után.

Az általam feldolgozott szakirodalom szerint a média befolyásolja a bírói pálya társadalmi megbecsültségét. Interjúalanyaim és a kérdőívet kitöltők szintén így gondolták, azonban ennek napjainkban inkább csak a negatív hatását érzékelik.

Irodalomjegyzék

- Andorka Rudolf (1978): Az értelmiség társadalmi mobilitásának történeti alakulása. In Huszár Tibor (szerk.): *Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 71-96.
- Angelusz R. – Balogh Z. – Körmendi M. – Léderer P. – Székely M. (1978): Adalékok a jogászság szakmai mobilitásához. In Huszár Tibor (szerk.): *Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 195-226.
- A táblabíróságokról* (2004). Pécs: Kiadja a Pécsi Ítélető tábla
- Bibó István (1986): Értelmiség és szakszerűség. In Bibó István: *Válogatott tanulmányok*. (Szerk. Vida István) 2. kötet, Budapest: Magvető Könyvkiadó, 507-522.
- Csiky Ottó (1968): Jegyzetek a bíróról és munkájáról. *Valóság*, (11): 72-80.
- Erdei Ferenc (1976): A magyar társadalom a két háború között. *Valóság* (4-5): 22-53.
- Ferge Zsuzsa (2010): *Társadalmi áramlatok és egyéni szerepek*. Budapest, Napvilág Kiadó
- Ferge Zsuzsa (1969): *Társadalmunk rétegződése*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Fleck Zoltán (1993): Bíróság és politika. A bírói függetlenség jogszociológiai vizsgálatának előfeltevései. *Társadalomkutatás* (1-2): 82-92.
- Fleck Zoltán (2008): *Jogállam és igazságszolgáltatás a változó világban*. Budapest: Pallas Páholy – Gondolat Kiadó
- Fleck Zoltán (2010): *Változások és változatlanosságok. A magyar jogrendszer a rendszerváltás után*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Fluckné Papácsy Edit, Tamáné Nagy Erzsébet (1991): A közigazgatási bíráskodás nehéz születése. *Társadalmi Szemle*, 2 (7): 49-58.
- Hajdú Tibor (2002): Az értelmiség számszerű gyarapodásának következményei az első világháború előtt és után. In Kövér György (szerk.): *Magyarország társadalomtörténete I.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 416-425.
- Hrubos Ildikó (1994): A férfiak és nők iskolai végzettsége és szakképzettsége. In Hadas Miklós (szerk.): *Férfiuralom*. Budapest: Replika Kör, 196-208.o.
- Huszár Tibor (szerk.) (1977): *A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja (kutatási beszámoló)*. Az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya
- Juhász László (2009): *Válogatott tanulmányok*. Miskolc: Novotni Kiadó
- Kengyel Miklós (2008): *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest: Osiris Kiadó

Kovács I. Gábor (1978): Az értelmiségi keresetek változása. In Huszár Tibor (szerk.): *Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 227-259.

Kulcsár Kálmán (1982): *A mai magyar társadalom*. Kossuth Könyvkiadó

Lackó Miklós (1981): A magyar társadalmi struktúra fejlődésének fő tendenciái és problémái a polgári korszakban. In *Társadalmi struktúránk fejlődése I.* Budapest: MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, 19-56.

Magyarország Alaptörvénye (2011). Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó

Mazsu János (2002): A szellemi foglalkozásúak jövedelmi viszonyainak alakulása a dualizmus időszakában. In Kövér György (szerk.): *Magyarország társadalomtörténete I.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 36-50.

Pokol Béla (2003): *Jogszociológiai vizsgálódások*. Budapest: Rejtjel Kiadó

Szabó András (1975): A jogászság megváltozott társadalmi szerepe. *Szociológia* (4), 502-511.

Szabó Győző (1996): Az alkotmányozás és az igazságszolgáltatás. *Társadalmi Szemle* 1 (5): 22-35.

Szájer József (1998): *Jogállam, szabadság, rendszerváltoztatás*. Budapest: Jogállam-Könyvek, DAC Alapítvány

Valuch Tibor (2002): *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest: Osiris Kiadó

Világhy Miklós (1978): A jogászi hivatás problémája. *Valóság* 1 (2): 1-16.

Új magyar lexikon 3 G-J (1962). Budapest: Akadémiai Kiadó, 514.

Zinner Tibor (2005): *Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelések a jogászvilágban*. Budapest: Magyar Hivatalos Közlönykiadó

Internetes letöltések:

A Magyar Bírói Egyesület javaslatai a bírói javadalmazás és egyéb költségvetési kérdésekben a Magyar Köztársaság 2011-es költségvetése kapcsán (2010). Internet: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BZOgFL4r894J:www.mabie.hu/node/366+b%C3%ADr%C3%B3i+nyugd%C3%ADj&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (letöltve: 2011. 11. 02.)

Annex I. Answers to questions raised (2011). Internet: <http://www.statewatch.org/news/2012/jan/eu-com-hungary-letter-dpm-annex.pdf> (letöltve: 2012. 01. 25.)

Bóka Zsolt dr. (2010): *A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék*. Internet: <http://www.parlament.hu/biz/aeb/info/tanulmany.pdf> (letöltve: 2011. 11. 02.)

Felgyorsítják a jövőre nyugdíjba vonuló bírák pótlását (2011). Internet: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J2RDhWr6l8gJ:www.hir24.hu/belfold/2011/10/10/felgyorsitjak-a-jovore-nyugdijba-vonulo-birak-potlasat/+b%C3%ADr%C3%B3i+nyugd%C3%ADj&cd=8&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (letöltve: 2011. 11. 02.)

Felsőoktatás statisztikai adatok 2009. Internet: http://db.nefmi.gov.hu/statisztika/fs09_fm/Default.aspx (letöltve: 2012. 01. 14.)

GfK Bizalom Index (2010): Internet: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Nb4KdeWM0bYJ:www.elelmiszer.hu/cikk/gfk_bizalom_index+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (letöltve 2011. 01. 03.)

Heidrich Gábor dr. (2003): *Az igazságszolgáltatás reformja Magyarországon*. Internet: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dRVRfSgoxcMJ:www.scsip.hu/test/head/edu/c8/14_hu.htm+Az+igaz%C3%A1gszol%C3%A1ltat%C3%A1s+reformja+Magyarorsz%C3%A1gon+dr.+Heidrich+G%C3%A1bor&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (letöltve: 2011. 01. 23.)

Kengyel Miklós (1989): *A magyar bírósági szervezet területi elhelyezkedésének ellentmondásai*. Internet: <http://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/138/275> (letöltve: 2012. 01. 15.)

Magyar Bírói Egyesület (2011): *Keresd a nőt! címmel jelent meg egy cikk a HVG internetes portálján*. Internet: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XBJmqrVAZ0J:www.mabie.hu/node/1080+n%C5%91k+ar%C3%A1nya+a+b%C3%ADr%C3%B3i&cd=5&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (letöltve: 2011. 10. 22.)

Magyar Közlöny (2012). Internet: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=0600&pageindex=0600> (letöltve: 2012. 01. 30.)

Magyarország Bíróságai (2012): *Az Országos Bírósági Hivatal elnökének jogköre és az Országos Bírói Tanács központi igazgatási felügyelete*. Internet: http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=OBH_Main (letöltve: 2012. 01. 14.)

Magyarország Bíróságai (2012): *Tájékoztató a bírósági szervezet változásáról*. Internet: http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=birosagi_rendszerrol (letöltve: 2012. 01. 14.)

Magyarország Bíróságai (2012): *Tájékoztató az Országos Bírói Tanácsról*. Internet: http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=OBT_Main (letöltve: 2012. 01. 14.)

Miklósi Gábor (2011): *Mehetek lufiárusnak, bohóccorral.* Internet: http://index.hu/belfold/2011/04/14/ez_egy_kulturalatlan_megoldas/ (letöltve: 2012. 01. 14.)

Nagy Zsolt (2003): *Hallgatói létszámadatok a jogászképzésben.* Internet: <http://jesz.ajk.elte.hu/nagy16.html> (letöltve: 2011. 10. 22.)

Örkény László dr. (2012): *Arányos ügyteher elosztás az igazságszolgáltatásban – elvek és teendők.* Internet: <http://www.mabie.hu/node/1373> (letöltve: 2012. 04. 25.)

Simonyi Károly (2001): *A magyarországi fizika kultúrtörténete (XIX. század).* Internet: <http://www.termeszetvilaga.hu/kulonsz/k011/47.html> (letöltve: 2011. 10. 22.)

Szabó Sándor dr. (é. n.): *Tanulmány a bírói illetményekről.* Internet: http://www.fovarositorvenyszek.hu/e_informacioszabadsag/sites/default/files/allomanyok/szellemimuhely/tanulmany_a_biroi_illetmenyrol.pdf (letöltve: 2011. 12. 28.)

Szilágyi Nándor Imre (é. n.): *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a tárgyalóterem nyilvánosságára és a sajtóval való kapcsolatra.* Internet: <http://www.mabie.hu/node/301> (letöltve: 2012. 04. 25.)

Melléklet

Kérdőívet kitöltők adatai

Férfi/Nő	Életkor	Szülő státusza	Születési hely	Lakóhely	Családi állapot	Gyermekszám
Nő	60	Vezető állású, értelmiségi	Város	Főváros	Egyedülálló	2
Férfi	52	Szellemi dolgozó	Község/Falu	Megyeszékhely	Házass	1
Férfi	34	Szellemi dolgozó	Megyeszékhely	Főváros	Házass	6
Férfi	62	Vezető állású, értelmiségi	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házass	2
Férfi	47	Vezető állású, értelmiségi	Város	Főváros	Házass	2
Férfi	57	-	Főváros	Főváros	Házass	1
Nő	57	Szellemi dolgozó	Főváros	Főváros	Házass	2
Nő	59	Szaktunkás	Főváros	Megyeszékhely	Házass	1
Férfi	57	Szellemi dolgozó	Megyeszékhely	Főváros	Házass	2
Nő	58	Szellemi dolgozó	Megyeszékhely	Község/Falu	Házass	3
Nő	60	Szellemi dolgozó	Főváros	Főváros	Elvált	2
Nő	53	Vezető állású, értelmiségi	Község/Falu	Főváros	Házass	2
Férfi	57	Vezető állású, értelmiségi	Megyeszékhely	Főváros	Házass	2
Nő	45	Szaktunkás	Város	Megyeszékhely	Elvált	1

Interjúalanyok adatai

Férfi/Nő	Életkor	Szülő státusza	Születési hely	Lakóhely	Családi állapot	Gyermekszám
Férfi	44	Szakmunkás	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	2
Nő	47	Szakmunkás	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	2
Férfi	41	Szakmunkás	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	1
Férfi	38	Szakmunkás	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	2
Nő	55	Vezető állású, értelmiségi	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	3
Nő	41	Szellemi dolgozó	Község/Falu	Főváros	Élettársi kapcsolat	1
Nő	64	Vezető állású értelmiségi	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Egyedülálló	0
Nő	46	Vezető állású értelmiségi	Megyeszékhely	Megyeszékhely	Házas	2
Férfi	53	Vezető állású értelmiségi	Város	Megyeszékhely	Házas	2
Férfi	62	Szakmunkás	Város	Megyeszékhely	Házas	3

Interjúkérdések

Miért a bírói pályát választotta?

Volt, aki befolyásolta a pályaválasztását?

Ismer-e más jogi pályáról a bíróságra kerülteket, illetve innen eltávozókat?

Milyennek ítéli meg szakmája társadalmi megbecsültségét?

A többi jogász pályához viszonyítva milyennek ítéli meg a bírói pálya presztízsét (jövedelmi, társadalmi, egyéb szempontból)?

Mit gondol, a feladatokhoz mérten elegendő a bírók száma?

Hogyan változott a bírók összetétele meglátása szerint?

Voltak előző munkahelyei?

Érzett-e változásokat a munkájában annak következtében, hogy az igazságügyi szervezet átalakult?

Milyen okokra vezethető vissza, hogy módosították a bírói nyugdíjkorhatárt?

Milyen okokra vezethető vissza, hogy a Legfelsőbb Bíróság ismét a Kúria elnevezést kapja vissza?

Édesapja – foglalkozása alapján – melyik csoportba tartozik?

1. vezető állású értelmiségi

2. szellemi dolgozó

3. szakmunkás

4. betanított munkás

5. segédmunkás

6. mezőgazdasági dolgozó

Mi születési helyének/lakóhelyének településtípusa?

1. főváros

2. megyeszékhely

3. város

4. község/falu

Családi állapota?

Gyermekeinek száma?

Kérdőív

1. Melyik jogi egyetemre járt?

- A. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- B. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- C. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- D. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- E. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar
- F. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- G. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- H. Széchenyi István Egyetem Jog- és Gazdaságtudományi Kar
- I. Egyéb

2. Milyen tagozaton végezte el az egyetemet?

- A. Nappali
- B. Levelező

3. Miért a bírói pályát választotta?

.....
.....

4. Dolgozott Ön más jogi pályán is?

- A. Igen
- B. Nem *(Ha nem, akkor a 6. kérdéstől szíveskedjék a továbbiakban válaszolni!)*

5. Ha igen, kérem, húzza alá, melyiken!

Ügyész, ügyvéd, jogtanácsos, közjegyző, jegyző, egyéb:

6. Dolgozott Ön más pályán is?

- A. Igen
- B. Nem *(Ha nem, akkor a 8. kérdéstől szíveskedjék a továbbiakban válaszolni!)*

7. Ha igen, kérem, írja be, hogy mivel foglalkozott!

Egyetem előtt:

Egyetem után:

8. A jogász szakmán belül milyen pályamozgások a leginkább jellemzőek Ön szerint?

A. Bíró → Ügyész

B. Ügyész → Bíró

C. Bíró → Ügyvéd

D. Ügyvéd → Bíró

E. Bíró → Jogtanácsos

F. Jogtanácsos → Bíró

G. Bíró → Közjegyző

H. Közjegyző → Bíró

I. Egyéb

9. Milyennek ítéli meg szakmája társadalmi megbecsültségét? *(Kérem, választát értékelje 1-től 5-ig terjedő skálán! 1-es: nagyon rossz, 5-ös: kiváló)*

1 2 3 4 5

10. Kérem, indokolja az előző kérdésre adott választát!

.....
.....

11. A többi jogász pályához viszonyítva milyennek ítéli meg a bírói pálya presztízsét? *(Kérem, választát értékelje 1-től 5-ig terjedő skálán! 1-es: nagyon rossz, 5-ös: kiváló)*

1 2 3 4 5

12. Kérem, indokolja az előző kérdésre adott választát!

.....
.....

13. A feladatokhoz mérten milyennek ítéli meg a bírók számát ma Magyarországon?

A. Elegendő

B. Sok

C. Kevés

14. Érzett-e a változásokat munkájában az után, hogy az igazságügyi szervezet az 1997-es igazságügyi reform következtében átalakult?

A. Igen

B. Nem *(Ha nem, akkor a 16. kérdéstől szíveskedjék a továbbiakban válaszolni!)*

15. Milyen jellegű változásokat hozott az Ön munkájában az igazságügyi szervezeti reform?

.....
.....

16. Kérem, húzza alá születési helyének településtípusát!

A. Főváros

B. Megyeszékhely

C. Város

D. Község/ falu

17. Kérem, húzza alá lakóhelyének településtípusát!

A. Főváros

B. Megyeszékhely

C. Város

D. Község/ falu

18. Mi édesapja legmagasabb iskolai végzettsége?

A. Nyolc általános

C. Szakmunkásképző, szakiskola

D. Szakközépiskola

E. Gimnázium

F. Főiskola

G. Egyetem

19. Édesapja – foglalkozása alapján – melyik csoportba tartozik?

- A. Vezető állású, értelmiségi
- B. Szellemi dolgozó
- C. Szakmunkás
- D. Betanított munkás
- E. Segédmunkás
- F. Mezőgazdasági dolgozó
- G. Egyéb

20. Mi az Ön családi állapota?

- A. Egyedülálló
- B. Élettársi kapcsolatban
- C. Párkapcsolatban
- D. Házasságban
- E. Elvált
- F. Özvegy

21. Gyermekének száma:

.....

22. A válaszadó neme:

- A. Nő
- B. Férfi

23. A válaszadó életkora:

.....év